A

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIA

(TRANSVAALSE PROVINSIALE AFDELING)

SAAKNOMMER: CC 482/85

PRETORIA
1988-05-05 (nm)
1988-05-09

DIE STAAT teen : PATRICK MABUYA BALEKA EN 21 ANDER

VOOR: SY EDELE REGTER VAN DIJKHORST en ASSESSOR : MNR. W.F. KRUGEL

NAMENS DIE STAAT: ADV. P.B. JACOBS
ADV. P. FICK
ADV. H. SMITH

NAMENS DIE VERDEDIGING: ADV. A. CHASKALSON
ADV. G. BIZOS
ADV. K. TIP
ADV. Z.M. YACOOB
ADV. G.J. MARCUS

TOLK: MNR. B.S.N. SKOSANA

KLAGTE: (SIEN AKTE VAN BESKULDIGING)

PLEIT: AL DIE BESKULDIGDES: ONSKULDIG

- - - - - - - - - -

KONTRAKTEURS : LUBBE OPNAMES

- - - - - - - - - -

VOLUME 396

(Bladsye 22 960 tot 23 061)

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

DIE HOF HERVAT NA MIDDAGETE

ALEX MAPELA, nog onder eed - (deur tolk)

VERDERE KRUISONDERVRAGING DEUR MNR FICK: By u skool was daar 'n SRC - Students' Representative Council? -- Ja.

In 1984? -- Ja.

Was u op die SRC? -- Nee.

Het u enigiets te doen gehad met die SRC? -- Nee.

Sê u vir die hof die klasboikot het begin in September 1984? -- Ja.

Hier het 'n ander getuie getuig wat gesê het dit was Augustus 1984. Wat sê jy daarvan? -- Daar bestaan nie so-iets nie.

En ek kan u net daarop wys dat in 'n bewysstuk wat voor die hof is, dit is dieselfde as waarna gister verwys is; volume 6 W32, wil ek u daarop wys - ek sal dit lees, dit is seker nie nodig om dit vir die getuie te wys nie. Dit is paragraaf 9(8) Somerset East..

HOF: Watter bladsy van W32?

MNR FICK: Dit is die tweede bladsy na bladsy 9, dit is die een wat weer nie genommer is nie.

HOF: O, daardie ding, ja.

MNR FICK: Paragraaf 9(8) - 8(9); 8(9). Daar word gesê:

"All schools on boycott since August".

-- Bladsy?

Blaai tot bladsy 9 en dan blaai u twee bladsye verder. Paragraaf 8(9). -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Nou waaroor was die boycott? -- Dit is die klagtes wat ons gehad het.

Nou weet u wanneer in September was hierdie boikot, het dit begin? -- Septermaand.

Ja, maar luister na die vraag dan kan ons klaarkry. Weet

jy / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

jy wanneer in September? -- Ek onthou nie.

Hoe lank voor die vergadering wat julle in September gehou het? -- Ek onthou dit ook nie.

Nou hoe het die boikot begin? Wie het besluit daar moet 'n boikot wees? -- Die skoliere.

Ja, maar hoe het julle dit besluit? Op 'n vergadering by die skool of waar? -- Dit was in die saal by die skool.

En wie was die voorbok? Wie het gesê dit moet so besluit word? -- Ek kan nie meer onthou nie.

Ag nee asseblief, man. Daar is nou 'n voorstel dat die goed moet geboikot word, die klasse. Wil u nou werklik vir die hof sê u weet nie wie het dit gesê nie? -- Ek onthou nie die persoon se naam nie.

Wie het hierdie vergadering belê waar dit besluit is? -- Die skoliere.

Nee, maar watter skoliere is dit? Die skoliere of die skoliere se organisasie, COSAS? -- Dit was die skoliere gewees, nie COSAS nie.

En was COSAS se mense ook op die vergadering? -- Ja, hulle was ook daar.

En hulle het saamgestem daar moet geboikot word? -- Ja.

Wat was die redes wat hulle gegee het, hoekom moet daar geboikot word? -- Ek het nie gehoor wat die gevoel van hulle was nie.

Maar jy was op die vergadering. Hoe kan jy sê jy het nie gehoor nie? -- Ek het gehoor van dié wat gepraat het by die vergadering, wat die redes was, maar die persone wie se name ek genoem het is mense wat op die bestuur was van COSAS. Geeneen van hulle het 'n toespraak gemaak nie, dus kon ek van geen van hulle gehoor het wat die redes is van hulle kant af nie.

Het julle besluit op daardie vergadering hoe lank julle

die / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

die klasse gaan boikot? -- Nee, ons het nie besluit op die tydperk nie.

HOF: Was die boikot met 'n doel dat iets bereik moet word? -- Dit is so.

En sou dit duur totdat dit bereik is? -- Dit is so.

MNR FICK: Wat was die doel? -- Dinge wat ons oor gekla het was die "library equipment" en die tekort aan onderwysers.

Was dit al? -- Ja.

En tydens hierdie boikotte het u elke dag klasse toe gegaan, skool toe gegaan? -- Ja.

En wat het julle skoliere daar gaan maak as julle by die skool aankom? -- Ons het gesit en niks doen nie.

Op die skoolgronde? -- Ja.

Nie vergadering gehou nie? -- Nee.

Nie gesing nie? -- Nee.

Nie gemarsjeer en geskreeu op die skoolgronde nie? -- Nee.

En wat maak die onderwysers en die skoolhoof as julle nou so daar sit? -- Hulle sit ook.

Het julle nie gaan vergaderings hou of bymekaar gekom daar in die biblioteek se saal nie? -- Daar was vergaderings.

Tydens die boikot? -- Ja.

En wat het julle dan daarop besluit? -- Ons het besluit dat ons moet die prinsipaal bietjie gaan wakkerskud oor die klagtes van ons.

En hoe het julle hom toe wakkergeskud? -- Daar was van die lede wat hom gaan spreek het.

Was u saam? -- Nee.

En het hy toe wakker geword, die skoolhoof? -- Nee, hy het nie wakker geword nie.

Wat maak julle toe julle sien die skoolhoof wil nie

reageer/ ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

reageer nie? -- Ons het nie verdere stappe geneem nie.

Maar net weer gaan sit daar buitekant? -- Ja.

Totdat julle besluit het julle gaan vergadering hou in September? -- Wat?

Totdat julle weer vergadering gaan hou het in September in die gemeenskapsaal? -- Nee, ek onthou dit nie.

Nou hoe lank na hierdie vergadering wat julle gehou het, wat u oor getuig het..

HOF: Maar wat onthou u nou nie? -- Dat ons 'n vergadering gaan hou het by die gemeenskapsaal. Dit is wat ek nie onthou nie.

MNR FICK: Die komitee van die skoliere wat 'n vergadering belê het, COSAS, waar het hulle 'n vergadering belê? -- Om in die sale van die skool gehou te word.

Nee, maar waar het COSAS of soos u sê die komitee van die skoliere die vergadering belê in September 1984? -- In die saal by die skool.

HOF: Dit is nou die biblioteeksaal? -- Ja.

MNR FICK: En wat het julle by hierdie vergadering besluit in die biblioteeksaal? -- Dat die skoliere sal moet terugkom skool toe om die finale eksamens te gaan skryf.

HOF: Sê vir my, is dié vergadering 'n vergadering alleen van skoliere? -- Ja.

Is daar enige ander vergadering gehou met die ouers? -- Ja.

MNR FICK: Nou die vergadering, laat ek by u so vasstel, wat met die ouers gehou is, wanneer was dié gehou? -- Dit was in September maand.

Voor hierdie een wat julle in die biblioteek gehou het of daarna? -- Na die vergadering in die biblioteek is daardie vergadering gehou.

U het daardie vergadering bygewoon? -- Ja, ek was

teenwoordig / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

teenwoordig.

HOF: En waar is dit gehou? -- In die saal.

Watter saal? -- Community hall.

MNR FICK: En wie het daardie vergadering gereël? -- Die tak van COSAS in Somerset East het dit belê.

Nou wie was die voorsitter van die vergadering? Kan u onthou? -- Ja.

Wie? -- Quintin August.

Was daar ander bestuurslede ook op die vergadering? -- Ja.

Wie was dit? -- Yantolo Sambokwe.

Het hy ook 'n ander voornaam? -- As ek praat van die twee persone, as ek praat van Yantolo praat ek van 'n ander persoon en as ek praat van Sambokwe, is dit ook 'n ander persoon.

So dit is twee persone? -- Ja.

MNR FICK: Nou Yantolo, wat is sy ander naam? -- Ek onthou nie sy naam nie.

En Sambokwe? -- Thembekile.

ASSESSOR: Het hy nog 'n naam? -- Nee, hy is aan my bekend by daardie naam.

MNR FICK: Jy ken nie 'n Jeffrey Sambokwe nie? -- Nee, ek ken hom nie by die naam van Jeffrey nie.

Nou wat was die doel van hierdie vergadering? -- Dit was met die oog dat teruggegaan moet word skool toe.

Maar wat is die doel, hoekom is die ouers daar? -- Sodat hulle ook moet weet van onse besluit.

HOF: Ja, maar ek begryp dit nou nie. Julle het nou in die biblioteek bymekaar gekom en besluit julle gaan terug skool toe. -- Ja.

Al wat dan oorbly is dat julle in die klas instap en vir die onderwysers sê: hier is ons. -- Nee, ons wou dit nie so gehad

het / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

het nie.

ASSESSOR: Julle het nie die ouers geraadpleeg toe julle besluit het om die skool te boikot nie? -- Dit is so.

Het julle toe net alleen besluit? -- Dit is so.

MNR FICK: En wie het gepraat op hierdie vergadering met die ouers en namens die skoliere? -- Quintin.

Hy alleen? -- En Andile Ntshudu.

Net die twee? -- Mr Gqubane.

HOF: Spel dit asseblief. -- Gqobane.

Is dit die onderwyser? -- Ja.

MNR FICK: Is dit al wat namens die skoliere gepraat het? -- Ja.

HOF: Het mnr Gqobane ook gepraat namens die skoliere? -- Hy het namens die ouers gepraat.

MNR FICK: Het hy kinders op die hoërskool daar by julle? -- Nee.

Nou wie het hom gevra om namens die ouers te praat? -- Dit is die skoliere.

Het daar enige iemand anders namens die ouers gepraat? -- Nee.

Nou waaroor het hierdie Quintin August gepraat op hierdie vergadering? -- Oor die skoliere wat moet teruggaan skool toe dat hulle die finale eksamen moet gaan skryf.

En Andile Ntshudu, waaroor het hy gepraat? -- Andile het ook maar stawend gepraat op dié wat Quintin gesê het, deur te sê die skoliere moet teruggaan skool toe.

En mnr Gqobane, waaroor het hy gepraat? -- Hy het ook maar ter stawing van wat die twee alreeds gesê het, gepraat. En toe verder bygevoeg dat hierdie jaar kan nie sommer net so verbygaan sonder dat daar eksamen geskryf is nie.

Is u die enigste Alex Mapela by daardie hoërskool? -- Ja.

As iemand anders aan die hof gesê het dat u is voorgestel

by / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

by die vergadering as lid van die SRC? Of die PRC? -- Dit is nie so nie.

Dit is my geheue dat mnr Gqobane het onder kruisverhoor gesê u is so voorgestel.

MR TIP: I have no recollection of the witness' name coming up at all at that meeting, but Mr Gqobane did at one stage say that he had no knowledge of him being a member of the PRC.

ASSESSOR: Dit is reg. Ek sal dit nou kry.

MR TIP: Your Lordship will find the second portion fairly early on in the cross-examination of Mr Gqobane.

COURT: Not today, yesterday?

MR TIP: It was on the 4th, it is yesterday.

COURT: Early on?

MR TIP: Early on, yes.

ASSESSOR: Mr Gqobane said: Hy is 'n skolier by my skool. Hy is nie een van dié wat homself voorgestel het as 'n bestuurslid van COSAS nie. Hy kan nie goed onthou of Alex op die PRC was nie.

MNR TIP: Dit is my nota ook, met respek, ja.

MNR FICK: Mag ek - ek is jammer, ek het die stukkie nie gehoor nie. Ek het ongelukkig nie self notas nie, ek moet op my geheue gaan.

ASSESSOR: Ja, mnr Gqobane het gesê Alex Mapela is 'n skolier by die skool. Hy was gevra of hy op die bestuur van COSAS is en die antwoord was hy was nie een van dié wat homself as sulks voorgestel het nie. Hy was gevra of Alex op die PRC was, hy het gesê hy kan dit nie goed onthou nie.

MNR FICK: Ek sal dit daar laat, ek is jammer. Nou hierdie vergadering het nou plaasgevind in September 1984 en u is in Oktober terug skool toe? Is dit reg? -- Ja.

Hoe 'n lang tyd het verloop nou van die vergadering tot

julle / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

julle teruggegaan het skool toe en klasse bygewoon het? -- Ek kan nie meer onthou nie.

HOF: Hoeveel tyd het verloop tussen die biblioteekvergadering en die openbare vergadering? -- Omtrent 'n week.

MNR FICK: U kan nie sê of meer as 'n week verloop het sedert u hierdie vergadering saam met die ouers bygewoon het totdat julle terug skool toe is nie? -- Ek kan so sê ja.

Omtrent 'n week? -- Ja.

En toe julle teruggegaan het in Oktober het julle elke dag normaal klas geloop? -- Ja.

As enige iemand anders vir hierdie hof gesê het julle is in Septembermaand terug skool toe, wat sê jy daarvan? -- Ek weet nie van daardie getuienis van die getuie nie.

Wat sê jy, is dit reg? -- My waarheid is dit is reg om te sê dit is na die week wat die vergadering gehou was dat ons teruggekeer het skool toe.

In Oktober? -- Ek verstaan nie die vraag nie. Ek dink ons het mekaar verstaan toe ek gesê het die vergadering was in Septembermaand gewees. Verstaan ek u dan reg dat u sê na die vergadering in Septembermaand het ons eers in Oktobermaand teruggekeer skool toe?

HOF: Dit is 'n vraag. -- Ja.

MNR FICK: Nou ek wil aan u stel dat u praat nie die waarheid as u vir die hof sê dat u het in Oktobermaand normaal klas toe gegaan tot die einde van die jaar nie. -- Dit is die waarheid, ons het normaal klas bygewoon.

Ek wil aan u stel dat 1 Oktober 1984 toe het daar skoliere na die skoolhoof toe gegaan, mnr Maneli, en vir hom gaan sê dat hulle aanvaar nie die PRC nie, die leerlinge wil 'n SRC hê vir die skool. -- Ek onthou dit nie.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

HOF: Was die leerlinge gelukkig met die PRC? -- Ek weet nie.

MNR FICK: Ag nee asseblief, meneer. Jy is 'n skolier. -- Ja, ek is.

Dan moet u mos nou weet of u mede-skoliere gelukkig is met die PRC en of hulle iets anders wou gehad het? -- Ek het dit nie in my ore gehad dat ek iets te hore gekom het oor die PRC nie.

HOF: Met ander woorde, u het nog nooit van 'n PRC gehoor nie? -- Ja.

Tot nou in die hof? -- Ja.

MNR FICK: Ek stel aan u, u vertel 'n klomp leuens. Mnr Gqobane het in hierdie hof getuig dat daar was eers 'n prefekstelsel en toe word daar gepoog om 'n PRC in te stel maar die skoliere was nie tevrede met hom nie en hulle het geëis hulle wil 'n SRC hê. -- Hy is die persoon wat dit gesê het. Ek weet nie daarvan nie.

Ek wil verder aan u stel uself was op die PRC. -- Dit is nie so nie.

Ek wil ook verder aan u stel dat op 1 Oktober toe die skoolhoof vir u gesê het dit is onaanvaarbaar, daar kan nie 'n SRC ingestel word nie, het die skoliere die klasse weer geboikot en hulle het rondgemarsjeer en vryheidsliedere gesing op die skoolterrein. -- Ek onthou nie daarvan nie.

En ek wil aan u stel dat op die volgende dag, 2 Oktober 1984, toe het daar leerlinge gekom van die Nojoliskool daar naby julle, en hulle het vir julle gesê hulle kom ondersteun julle en vanaf daardie dag was daar geen klasse nie. Daar was rondgemarsjeer en vryheidsliedere gesing. -- Ek onthou nie dat dit gebeur het nie.

HOF: Nou is dit moontlik dat dit gebeur het of sê u dit het nie gebeur nie? -- Ek sê ek kan dit nie meer onthou nie.

MNR FICK: En ek wil aan u stel dat op 5 Oktober 1984 het die skoliere daar by julle skool weer rondgeloop, vryheidsliedere

gesing / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

gesing op die skoolterrein en dit het gebeur by die Nojoliskool daar naby julle, en lede van die PRC is daarna na die skoolhoof toe en hulle het geëis hulle wil die aand 'n vergadering hou in die gemeenskapsaal.

HOF: Die PRC is waar na die skoolhoof toe?

MNR FICK: By hierdie hoërskool van die getuie, Somerset-Oos hoërskool. -- Ek onthou nie daarvan nie.

En ek wil aan u stel dat mnr Maneli, julle skoolhoof, het probeer om die saal in die hande te kry, maar hy kon nie die saal in die hande kry nie. Toe is die storie daar versprei by julle skool dat die saal is vir julle geweier. Toe wou die leerlinge mnr Maneli, die skoolhoof, aanrand en hy het homself in sy kantoor loop toesluit. -- Ek onthou dit nie.

Meneer, laat ek dit vir jou reguit sê. So-iets kan u nie vergeet as skoliere die skoolhoof wil aanrand nie. U is blatant besig om te lieg vir die hof as u sê u onthou dit nie. Het dit gebeur of het dit nie gebeur nie? -- Ek sê ek onthou nie daarvan nie.

Toe die skoolhoof die polisie wou bel dieselfde dag, toe het die leerlinge die telefoondraad afgebreek om te verhoed dat hy kan bel. Hulle het die vensters gebreek van die kantore en hulle het die skoolhoof natgespuit met 'n tuinslang. -- Ek onthou nie daardie voorval nie.

En van die skoliere het ou skoollessenaars en ander voorwerpe gebruik om versperrings op te pak vir die polisie, terwyl ander hulself bewapen het met kieries vir gebruik teen die polisie, sou die polisie opdaag. -- Ek onthou dit nie.

Nou na hierdie vergadering wat u gehou het in die gemeenskapsaal waar nou besluit is die skoliere gaan terug skool toe, hoekom het julle gewag tot in Oktober voor julle terug skool toe is?

Dit / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

-- Dit was omdat ander skoliere weggegaan het gedurende die boikot. Ons moes dus vir hulle gewag het om terug te keer, dat hulle almal moet terug wees voor ons weer kan hervat met die skool.

Nou die skoliere waarvoor julle gewag het, het hulle gesê hulle kom in Oktobermaand eers terug of hoekom het julle gewag tot Oktober? -- Die rede is dat daar was van die skoliere gewees wat ver gewoon het, dit wil sê die tuiste van hulle ver was vanaf die skool. Ons moes hulle eers gebel het en met hulle in verbinding tree op een of ander manier en hulle laat weet dat ons moet teruggaan skool toe, alvorens ons teruggaan skool toe.

En as iemand in hierdie hof kom sê het dat die eerste werksdag na hierdie vergadering gehou is met die ouers, is die skool hervat, dan is dit verkeerd? -- Ja.

Ek wil net een algemene aspek met u klaarmaak voordat ek met u gaan na 4 Februarie 1985. Ek wil aan u stel eers die vraag, in watter straat het u gewoon in Mnandi in 1985? -- Khuboni.

Nou ek wil aan u stel dat afgesien daarvan dat u op die PRC was en president van COSAS was, was u op die straatkomitee van Khubonistraat. -- Dit is nie so nie.

Nou u sê op 4 Februarie 1985 was u by die skool gewees en daar was papiere teen die deure gewees? -- Dit is so.

En die doel van die papiere was om die onderwysers uit die klas uit te hou? -- Ja, dit is so.

Het al die onderwysers se klasse hierdie notas aangehad? -- Nee, dit weet ek nie.

Wat het die onderwysers gemaak toe hulle die notas op hulle deure kry? -- Hulle is terug na die personeelkamer toe.

Nou wie het hierdie notas uitgereik? -- Ek weet nie.

Maar julle het seker probeer uitvind wie is die mense wat die notas uitgereik het nadat julle gesê het julle gaan skool

hervat /..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

hervat? -- Nee, ons het nie probeer om vas te stel wie dit was nie.

Het julle probeer om na die onderwysers toe te gaan en te sê maar dit is nie die meerderheid van julle skoliere se idee hierdie nie; julle weet nie wie s'n dit is nie en julle wil hê hulle moet terugkom klas toe? -- Nee, ons het nie.

HOF: Was dit 'n anonieme nota gewees? -- Ja.

Maar het die leerlingraad of SRC of senior studente dan nie net die goed afgeskeur en vir die onderwysers gesê ons steur ons nie aan die ding nie, ons het daar niks mee te doen nie? -- Nee.

MNR FICK: En julle skoliere het ook nie weer een van julle vergaderings loop hou om te besluit wat gaan julle maak met hierdie notas nie? -- Nee.

Was julle skoliere maar tevrede dat die notas daar op die deure gesit word en dat die onderwysers nie klas gee nie? -- Nee.

En desondanks het julle niks gedoen nie? -- Ja.

Reg, nou op 4 Februarie..

ASSESSOR: Ekskuus. Hoekom nie, meneer? -- Omdat ons nie geweet het wie die papiere daar opgesit het nie.

Maar u is tog 'n senior man in die skool? -- Ja.

En ek verstaan uit u getuienis, en u moet my korrigeer as ek verkeerd is, dat u wou graag aangaan met skool; want u sê u was nie tevrede met die papiere wat op die deure was nie? -- Ja.

Nou maar hoekom het u niks daaraan gedoen nie? Hoekom het u nie aangegaan met die skool nie? -- Dit is omdat die papiere wat toe aan die deure vasgesit was, ons nou verhoed het om voort te gaan met die skool.

Was jy bang? -- Ja.

Vir wie? -- Die onbekende persoon wat daardie papiere aan

die / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

die deure opgesit het.

HOF: Jy was seker maklik een van die grootste manne in die skool, is dit nie so nie? -- Ja.

En jy is bang vir 'n onbekende persoon? -- Ja.

Hoekom? -- Omdat ek nie geweet het of daardie persoon hier tussen ons was nie en wat in staat sou wees om enige iets aan my te doen wat hy goedgedink het om aan die ene te doen wat enige iets doen omtrent die papiere wat aan die deure hang.

Beteken dit enige grapmaker kan 'n hele skool terroriseer? -- Ek weet nie.

Wel, dit lyk so? -- Ja, u sien dit so, maar ek weet nie.

MNR FICK: En julle skoliere het natuurlik onder mekaar gepraat en daar is gesê julle is ontevrede met die storie, is dit reg? -- Nee.

Het niemand iets gesê nie? -- Nee.

Nou waaroor het julle die vergadering belê op 4 Februarie 1985? -- Dat ons moet teruggaan skool toe.

Toe is julle nie bang vir die onbekende persoon nie? -- Nee.

Nou wat het nou verander? -- Dit is juis die rede hoekom ons besluit het om hierdie vergadering te hou, sodat ons kan terug gaan skool toe.

Nee, wat het nou verander? Hoekom is julle nie meer bang vir die onbekende nie? -- Dit was eintlik die gevoel van die skoliere gewees wat gemaak het dat ons besluit het om 'n vergadering te hou.

HOF: Wat is die datum wat u noem?

MNR FICK: 4 Februarie ..

HOF: Op dieseselfde dag? Ons is besig met die 4de toe die papiere op die deure van die skool was. Is die vergadering ook op die 4de?

MNR FICK: Dit is wat ek aflei uit die getuienis. Was die

vergadering / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

vergadering ook op dieselfde dag? -- Nee.

Nou wanneer was die vergadering? -- ŉ Dag na daardie dag.

In die skoolsaal? -- Ja.

Nou is die vraag nog steeds wat u moet antwoord: hoekom is julle nou nie meer bang nie? -- Dit is omdat ons besef het dat ons sal onsself moet verplig.

Nou op hierdie vergadering wat julle op 4 Februarie gehou het, wat het julle daar besluit?

HOF: 5 Februarie.

MNR FICK: Die 5de, jammer. -- Ons het besluit dat die skoliere die skoolhoof moet nader en weer met hom gaan praat oor die klagte.

Watter klagte? -- Dit is die klagtes oor die "library equipment, unqualified teachers".

Is dit al besluit wat julle geneem het op hierdie vergadering? -- Ja.

U het dan voortgegaan en gesê dat u het op ŉ stadium saam met ongeveer 200 mense na die administrasieraad se kantore toe gegaan. -- Ja, dit is so.

Vir watter doel is u soontoe? -- Ons het daar gegaan met die doel om te gaan vra vir die gebruik van die saal waarin ons ŉ vergadering kan hou.

Die gemeenskapsaal? -- Ja.

Wie is die "ons" wat die vergadering wil hou? -- Ons die skoliere.

En geen liggaam van skoliere nie, maar die skoliere in die algemeen? -- Nee, dit was skoliere.

En is dit reg dat julle het na die administrasieraad se kantore gegaan op 11 Februarie 1985? -- Ja.

Nou hoe het dit gekom dat 200 van julle gaan vra het vir

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

'n saal? -- Dit is omdat die klompie mense wat soontoe sou gegaan het in 'n klein getal, sou nie die gewig gehad het om op ag geslaan te word nie.

Beskuldigde nr.2 vra of hy vir 'n oomblik verskoon kan word?

HOF: Sekerlik.

MNR FICK: Nou hoe so? Is julle vantevore dan die saal geweier? -- Nee, ons het dit nog nie vantevore gevra nie.

Nou vra ek u weer, waaroor is dit nodig, voor julle weet wat die houding gaan wees, om met 200 mense aan te kom om 'n saal te kom vra? -- Dit is omdat ek al vroeër gesê het dat die min (10 mense wat gaan sou nie die nodige aandag kry nie.

HOF: Kan ek net duidelikheid kry. Waarom moes dit 'n openbare vergadering word? -- Dit was met die oog om die ouers te laat weet.

Wat? -- Dat hulle moet weet dat die skoliere het sekere klagtes waaroor hulle kla.

MNR FICK: Was dit die eerste keer wat julle van plan was om die klagtes van die skoliere oor te dra aan die ouers? -- Ek dink nog. Ek onthou nie.

HOF: Maar hoe lank bestaan die klagtes al? -- Dit is 'n lang tyd.

Jare? -- Ja. (20

MNR FICK: Nou u is deel van die groep wat daar na die administrasieraad se kantore toe gaan en u sê party van die mense het buite gebly. Is dit op die perseel van die administrasieraadkantore? -- Ek is in die perseel in waar daar gepraat was.

Nee, die hoofgroep van 200 is sekerlik nie in die kantore in nie, of is hulle? -- Ja.

Is hulle nou in? -- Bedoel u die 200?

Ja. -- Nee.

Nou hoeveel is in die kantoor in? -- Tien.

En die ander, waar is hulle? -- Party van hulle was nog (30

in / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

in die straat waar hulle agtergebly het. Daar was wel van hulle wat op die stoep agtergebly het.

Nou hoeveel het gekom tot op die stoep? -- Ek weet nie.

Weet jy hoeveel van hulle agtergebly het op die straat? -- Ek weet nie.

Ek wil aan u stel daar het niemand in die straat agtergebly nie, die hele klomp van julle het daar na die kantoor toe geloop. -- Daar is nie so-iets nie.

Nou was Andile Ntshudu een van die tien wat in die kantoor in is? -- Nee.

Wie was die leier van die tien wat gaan praat het? -- Zamile Mnyakama.

Nou hoe het dit gekom dat u een van die tien is? -- Ek was daarbuite gekies om een van die mense te wees.

Waar buite nou? -- Buite die kantore.

Maar het julle nie op die vergadering van 5 Februarie 1985 besluit wie is die afgevaardigdes wat moet gaan praat nie? -- Nie op daardie datum nie. Daar was nie 'n besluit wie die afgevaardigdes sou wees nie.

Nou dit was nie die SRC wat gaan praat het nie? -- Nee.

U sien ek wil aan u stel wat aan die getuie Du Pisanie gestel is op bladsy 5 407, volume 108.

ASSESSOR: Herhaal, asseblief?

MNR FICK: Volume 108, bladsy 5 407.

HOF: Ja, lees maar.

MNR FICK: Van die derde paragraaf van bo:

> "Daar is 'n paar aspekte van die getuie waaroor ek u wil vra. Eerstens toe u vir die groep jong mense gesien het op 11 Februarie 1985, u sê dat hulle gelei was deur Andile Ntshudu. -- Dit is reg.

"Is / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

"Is hy 'n student of 'n skolier? -- Hy is 'n skolier."

Dan:

"Dra u kennis waarom hulle na die administrasieraadkantore gegaan het of nie? -- Sover my kennis strek om te vra om die gemeenskapsaal te huur.

Heeltemal reg. Was hulle die verteenwoordigers van die SRC van die skool? Weet u of daar 'n SRC was en dat hy en andere gekies was as verteenwoordigers van die SRC? -- Ek weet nie."

Wat sê u daarvan dat Andile Ntshudu en die ander wat daar gaan praat het was verteenwoordigers van die SRC? -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Nou is u een van die tien wat daar in die kantoor ingeloop het en julle kry mnr Rich. -- Ja.

En het julle vir mnr Rich gesê wat kom maak julle? -- Ja, ons het nie kans gekry om alles aan hom te sê nie, ten volle te vertel nie.

Het julle mooi, stil en vreedsaam daar ingekom? -- Ja.

En toe vra mnr Rich vir julle wat wil julle hê? -- Nee, hy het ons nie gevra nie, hy het sommer begin om ons weg te dryf.

Sonder dat hy weet wat julle kom maak? -- Ja.

Terwyl julle vriendelik en vreedsaam daar was? -- Ja.

En hoe het hy julle uitgedryf? -- Hy het ons met 'n kierie uitgewys, en ons eintlik kom dryf met die kierie na buite toe.

Kon julle enige iets sê vir mnr Rich voordat hy dit gedoen het? -- Ek het gesê net toe ons probeer het om hom te sê, het hy ons uitgewys.

HOF: Nr.2 is terug.

MNR FICK: Soos die hof behaag. Het julle toe uitgegaan? -- Ja.

En het u ooit vir mnr Memese gesien tot op daardie stadium? Die burgemeester? -- Ja. (30

Waar / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Waar was hy? -- In 'n hoek daar by sy kantoor.

En het hy kom kyk wat daar aangaan of het hy met julle kom praat? -- Ek weet nie.

Het hy enige iets gesê vir julle? -- Nee.

Was hy verbaas oor mnr Rich se gedrag? -- Ek weet nie.

Het hy net daar gestaan en kyk? -- Ja.

Niks gemaak nie? -- Nee.

Nou gaan julle uit die vertrek uit? -- Ja.

En wat gebeur toe? -- Toe ons daar uit is, sien ons die werkers wat by die biersaal werk, die biersaal wat front aan die kantoor waar ons was. Dié was gewapen met assegaais en kieries. Hulle het na ons toe gestorm. Ons het toe gevlug.

Nou hoekom storm hulle julle toe? -- Ons weet nie wat die rede is nie.

Het mnr Rich vir hulle geskree hulle moet julle storm of wat? -- Ek weet nie.

Het mnr Rich met hulle gepraat? -- Ek weet nie.

Nee, u kan nie elke sê u weet nie. U is daar op die toneel, mnr Rich staan voor jou; hy jaag julle met 'n kierie uit die kantoor uit - nou het mnr Rich hulle geroep? -- Hy het nie op hulle geskreeu nie.

Het hulle uit hulle eie uit gekom? -- Ja, ons het hulle net daar gesien tevoorskyn kom.

Toe hardloop julle? -- Ja.

En Memese was nog in die kantoor daar agter? -- Ja.

Jy het hom nie weer gesien voor julle van die kantoor af weg is nie? -- Nee.

Het Memese ooit met julle die dag gepraat? By die kantoor? -- Nee.

Ken jy vir Petrus Antonie? -- Ja.

Het / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Het jy hom die dag gesien? -- Ja.

Waar het jy hom gesien? -- Tussen die werkers wat vanaf die biersaal gekom het.

Nou u weet, u getuienis klop glad nie met wat gestel is daar gebeur het nie. Die kleinste verskil wat ek kry is dat u sê die mense was gewapen gewees met stokke en assegaaie. -- Ja.

En daar is gestel dat die mense het nie stokke gehad nie, hulle het spiese gehad.

HOF: 'n Spies is darem seker 'n assegaai?

MNR FICK: Assegaaie en spiese.

HOF: Nee, 'n spies is 'n assegaai.

MNR FICK: Ja, maar ek bedoel die stelling is die mense was gewapen met spiese en assegaaie.

HOF: Dit is dieselfde ding.

MNR FICK: Dit is die stelling, edele.

HOF: Dit is nie stokke nie?

MNR FICK: Nee.

HOF: Nou moet u aan die getuie stel dat net gepraat is van assegaaie. -- Dan moet ek presies dieselfde tolk wat ek getolk het van assegaaie - of dit spiese is of assegaaie, dit is dieselfde?

Ja, dit is wat ek aan die advokaat stel.

MNR FICK: Nee, nee, dit..

HOF: Dit maak dit onmoontlik vir die tolk.

MNR FICK: Die stelling wat gemaak is aan die staatsgetuies, laat ons dit so doen, was dat hierdie mense met spiese en assegaaie gewapen was; daar is niks gepraat van hulle was gewapen met stokke nie. Stel aan die getuie..

HOF: Stel aan die getuie dat daar net gepraat is van assegaaie deur die advokaat vir die verdediging toe hy die staatsgetuie

gekruisvra/..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

gekruisvra het en dat hy nie 'n woord gesê het van stokke nie. -- Daar was stokke gewees.

Nou dan was daar gestel en ek lees vir u van volume 108, bladsy 5 409:

> "Kan u onthou (dit is ongeveer die tweede paragraaf, die derde een) of dra u kennis van die feit dat die burgemeester na die biersaal gegaan het en groep van werknemers van die biersaal uitgeroep het om die jongmense te kom konfronteer."

-- Nee.

En dan op dieselfde bladsy, ongeveer teenoor reël 20:

> "En u was nie daar nie toe die burgemeester daar by die kantore die houding ingeneem het dat julle kleintjies sal nie vir my sê wat om te doen nie. Julle behoort by die skool te wees, en hy het die geweer gebruik en die ander werkers het die jongmense met assegaaie en spiese gedreig."

U was nie daar nie? -- Mnr Memese het nie 'n woord aan ons gesê nie.

Nou sê net vir die hof, die dag toe julle mnr Memese gaan sien het, was dit 'n weeksdag, 'n skooldag? -- Ja.

En was die skoolhoof tevrede dat hier so 200 van julle wegtrek by die skool, die klasse los en daaroor gaan praat? -- Ja.

HOF: Hoekom sê u dat hy tevrede was? -- Dit is omdat hulle ons toegelaat het om te gaan.

Kon hy u keer? -- Dit weet ek nie, of hulle ons sou kon gekeer het nie.

Ja.

MNR FICK: Nou hulle jaag u toe daar weg. Waarheen gaan u toe? -- Skool toe.

Maar was julle nie kwaad vir Rich nie? -- Nee.

Ek stel aan u dat wat u sê daar gebeur het, het nooit

gebeur / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

gebeur nie. Julle klomp het na hierdie kantoor toe gegaan en julle het daar vir mnr Rich gesê julle soek die burgemeester. Toe sê hy julle kan hom nie nou kry nie, hy is besig om te werk, dit is kantoorure. Toe raak julle moeilik en toe het hy julle uitgedryf uit die kantore uit. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Mnr Rich en mnr Memese het toe in 'n bakkie geklim en toe gooi julle hom met klippe. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Hulle het vir julle weggejaag toe julle hulle met klippe gooi. -- Nee.

Nou ek wil aan u stel julle is nie reguit skool toe nie. -- Ons is direk skool toe.

Julle het eers na mnr Memese se huis toe gaan en na mnr Petrus Antonie se plek toe en julle het die goed gaan stukkend gooi. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Weet jy of mnr Memese of mnr Antonie se huis beskadig was die dag? -- Nee.

Nooit gehoor dat hulle huise se inhoud is basies verwoes nie? -- Nee.

Vandag is die eerste keer wat jy dit hoor? -- Nee, eers twee weke later het ek daarvan gehoor.

Dat die huise op dié dag beskadig is? -- Ja.

En ek wil aan u stel dat ook op dieselfde dag het julle selfs die polisie aangeval en met klippe gegooi. -- Dit is nie so nie.

Reg, u storie is nou dat u gaan daar na die skool toe en op 'n stadium sien u toe weer die voertuig van Rich? -- Ja.

Waar was die voertuig van Rich toe u dit gesien het? -- Naby by die skool.

Maar wat is nou naby die skool? Hoe ver is dit van die skool af - 'n blok, twee blokke? -- 15 tot 16 metres.

En was die polisie ook daar in die omgewing? -- Nee, dit

is / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

is voor die polisie gekom het.

Nou wat maak mnr Rich met sy voertuig daar toe u hom gesien het? -- Hy het in die voertuig gesit, "Mzimase", dit is Memese, was buite die voertuig.

En wat maak hulle toe? -- Rich het in die voertuig gesit. Mzimase het daar buite gestaan. Hulle was nie juis besig om iets te doen op daardie oomblik nie. Mzimase is eintlik die naam van Memese. Sy van is Memese, sy voornaam is Mzimase.

HOF: Nou hoekom noem u hom op sy voornaam? -- Dit is omdat ek sy voornaam ken.

Is hy jou portuur? -- Nee.

MNR FICK: Wat gebeur toe nou? U sê daar is Rich in die voertuig en Memese en wat gebeur? -- Na Memese toe gesien het dat daar skoliere was wat hardloop in die teenoorgestelde rigting van die skool, het hy toe op hulle geskiet.

Nou wag so 'n bietjie. Die skoliere, as u sê hulle hardloop in die teenoorgestelde rigting van die skool, hardloop hulle van die skool af weg? -- Ja.

Hardloop hulle in die straat? -- Ja.

HOF: Laat ek net duidelikheid kry. Waar was hulle in verhouding met mnr Memese se huis? -- Hulle was baie ver van sy huis af. Ver van Memese se huis af.

Dankie.

MNR FICK: En mnr Memese skiet nou op hierdie skoliere. Het hy van hulle raakgeskiet? -- Nee.

Het mnr Memese ooit skoliere raakgeskiet? -- Nee.

Nooit skoliere ooit raakgeskiet wat u van weet nie? -- Nie sover ek weet nie.

Nou u was by die skool gewees, u het reguit skool toe gehardloop en by die skool gebly? -- Ja.

En / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

En het u die polisie gesien by die skool? -- Ja.

Het hulle op die terrein gekom? -- Ja.

Wat het hulle kom maak? -- Ek weet nie.

En mnr Memese, nadat hy geskiet het, het hy op die terrein gekom of het hulle weggery? -- Hy het by die hek gaan staan.

K1351 Het hy ooit op die terrein gekom met die voertuig? -- Nee, hy het buite gestaan.

Nou wat het mnr Memese gemaak, net daar gebly staan en toe later geloop, of het hy iets kom doen? -- Hy het daar gestaan en hard gepraat of geskreeu.

Vir wie? -- Vir die skoliere.

Watter skoliere? Dié op die terrein of dié wat weggehardloop het toe hy geskiet het? -- Op die terrein van die skool.

Wat het hy vir hulle geskreeu? -- Ek kon nie hoor nie want hy het nie hardop genoeg geskree dat 'n mens van veraf kon hoor nie

Nou nadat hy geskreeu het, het hy gery? -- Ja.

En die polisie is ook weg? -- Ja.

Nou net duidelikheidshalwe, hoeveel skote het mnr Memese geskiet op die skoliere? -- Twee skote.

Nou wil ek aan u stel wat aan die staatsgetuies gestel is wat daar gebeur het. Dit is in volume 108, bladsy 5 411, ongeveer van reël 16 af. Daar is gesê:

> "Is u bewus van die feit dat nadat die burgemeester se huis beskadig het hy, die burgemeester, na die skool gegaan het met sy geweer. Dra u kennis dat hy vergesel was van die polisie en die superintendent van die woongebied wat in twee voertuie by die skool opgedaag het."

en dan die laaste paragraaf, en u sal sien dit word reggestel, edele, dit is 'n verkeerde stelling wat aanvanklik gemaak is:

> "Hulle was nie in die klasse nie en die burgemeester, dra

u / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

"u kennis van die feit dat hy sy geweer gebruik het terwyl die skoliere in die skoolterrein was en hy hulle geskiet het. Dra u kennis van die feit dat drie skoliere gewond was."

Wat sê u daarvan? -- Ek onthou dit nie.

Dit is nie u wat so gesê het vir die advokaat dat hy sulke stellings kom maak aan die staatsgetuies nie? -- Wat ek gesê het is wat ek nou net hier in die hof gesê het.

Ek het moeilikheid met jou antwoorde wat jy elke keer gee, jy onthou nie. Jy kan nie vir die hof met alle erns vertel dat daar sou drie skoliere geskiet gewees het op die terrein die dag wat jy daar is en jy kan dit nie onthou nie? -- Ek praat mos die waarheid. Ek onthou dit nie.

Dan wil ek net aan u stel dat daar is geskiet op die skoliere nie op die skoolterrein nie, maar terwyl hulle besig was om klippe te gooi na die polisie en na mnr Memese en Rich, toe is daar ʼn skoot geskiet na hulle. -- Ek onthou nie dat die skoliere ooit klippe daar gegooi het nie.

HOF: Nooit gehoor nie? -- Nee.

MNR FICK: Dan wil ek met u gaan na 16 Maart 1985, by die begrafnis. Toe u by die kerk aankom was daar gesing in die kerk? -- Ja.

Wat was gesing? -- Kerkliedere.

Vryheidsliedere? -- Ja.

Watter? -- "Basebenzi na bafundi

HOF: Is dit een lied? -- Dit is een lied, ja.

Wat beteken dit, mnr die tolk? -- Dit beteken die werkers en skoliere moet

MNR FICK: Kan u asseblief net spel? Die dame van Lubbes het ʼn probleem. -- Basebenzi na.. - verskoon my edele, die getuie

korrigeer/..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

korrigeer dit nou en sê "Basebenzi.." wat nog op dieselfde manier gespel word, en "bafundi", wat beteken werkers, skoliere, moet vereniging.

HOF: En nou die laaste woord - "Basebenzi bafundi" en dan? -- Moet verenig. "Manyanane".

MNR FICK: Enige ander vryheidsliedere? -- Dit is net hierdie ene wat ek nog onthou.

Is daar iets gesing wat die naam van Mandela bevat of Tambo? -- Ek onthou nie meer nie?

Nou u het vir die hof gesê u kan nie onthou van die toesprake wat daar gemaak is nie. Waar in die prosessie na die graf het u geloop? -- Ek was tussen die klomp in die middel.

En julle het "freedom songs" gesing terwyl julle gestap het na die graf toe, is dit reg? -- Nee.

Het julle glad nie gesing nie? -- Nee.

Het julle in doodse stilte gestap? -- Ja.

As 'n ander getuie kom getuig het dat julle het vryheidsliedere gesing dan is dit alles verkeerd? -- Dit is daardie getuie wat dit sê.

En wie het die prosessie gelei na die graf toe? -- Die kerkmense.

Ken u vir Matthew Goniwe? -- Ek ken hom, ja.

Het u hom gesien by die begrafnis? -- Ja.

Was hy ook van die mense wat voor was in die stoet? -- Hy was nie voor nie.

En ken u vir Ford Calata?

HOF: Laat ons dit net duidelik kry. Waar was hy dan as hy nie vooraan was nie? Was hy naby aan voor? -- Hy het in 'n kar gery wat in 'n ander straat beweeg het, nie dieselfde straat as die stoet nie.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

MNR FICK: So hy was glad nie in die stoet nie? -- Nee.

En Ford Calata, ken u hom? -- Nee, daardie ene ken ek nie.

Ken u Elizabeth Sibanda, alias Mama General? -- Nee.

ASSESSOR: Wat is die voornaam?

MNR FICK: Elizabeth.

ASSESSOR: Nie Elias nie? -- Verskoon my, mnr Fick het gesê Elias.

MNR FICK: Ek is jammer as dit so is, Elizabeth. -- Nee, ek ken haar nie.

En het u enige baniere gesien die dag van die begrafnis? -- Nee.

Enige plakkate? -- Nee.

Die getuienis is dat daar vyf soorte baniere was. -- Ek weet nie van daardie getuienis nie.

Die oorledene, was sy 'n lid van COSAS? -- Ek weet nie.

Nou julle kom toe terug by die huis. Was u van die eerstes wat by die huis gekom het van die oorledene of was u in die middel of van die laastes? -- In die middel.

Toe julle nou terugloop, het julle gesing? -- Nee.

Toe u nou by die huis aankom van die oorledene, het u in die huis ingegaan of in 'n tent ingegaan of het u buite gebly? -- Ek was buite.

HOF: In die straat? -- In die "yard".

MNR FICK: Nou hoeveel mense sou u sê het daar aangekom in die huis van die oorledene voor die polisie nou met die poeier daar kom blaas het? -- Omtrent 'n duisend.

Kan dit meer wees? Sê vier duisend? -- Ek sê plus of minus 'n duisend.

Nou wat het u daar gedoen die hele tyd? -- Ek was besig om te eet.

Was / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Was daar nie gesing by die huis nie? -- Nee.

Nou u sien toe hierdie Hippo. Waar kom die Hippo vandaan? -- Van die dorp se rigting af.

En u sê daar is vyf minute tyd gegee. Het u gesien toe die polisie die vyf minute tyd gee vir die mense om te loop? -- Ja.

Was dit 'n blanke polisieman wat dit gegee het, 'n swarte? -- 'n Swart polisieman.

Het hy dit geskree vir julle of hoe het hy dit gemaak, vir julle kennis gegee? -- Hy het geskree.

En het u enige blankes gesien in hierdie Hippo? -- Nee.

Nou net toe die polisieman dit gedoen het, toe ry die Hippo weg? -- Ja.

En hoe lank hierna kom hierdie niesmasjien daar aan?

ASSESSOR: Gaan u nou weg van hierdie voorval?

MNR FICK: Van die Hippo, ja.

ASSESSOR: Van die Hippo. Laat ons net hoor, hoe het hy geskree? -- 'n Mens kon hoor dat daar 'n luidspreker gebruik word.

Watter taal het hy gepraat? -- Xhoza.

Het jy enige Engels gehoor? -- Nee.

MNR FICK: Nou die Hippo is toe weg en hoe lank daarna kom hierdie Landrover? -- In three minutes' time.

Nog voor die vyf minute nog verby is? -- Ja.

En toe u nou hierdie Landrover met die niesmasjien die eerste keer sien, is dit toe hy daar op wat u noem die "square" gestaan het? -- Ja.

Het hy stilgestaan daar? -- Ja.

En terwyl hy nou daar staan, wat gebeur? -- Twee manspersone het na die Landrover toe gestap.

Wie was dit? -- Msukisi Banzana en Mr Goniwe.

Nou hoe het dit gebeur dat hulle twee nou soontoe gestap

het / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

het? -- Nee, ek weet nie.

Nou hulle stap na die Landrover toe wat daar op die "square" staan sê jy, en wat gebeur toe? -- Voor hulle by die Landrover kom het die Landrover begin om die traangas te blaas.

Nou hoe ver was hulle van die Landrover af toe die ding begin blaas het? -- Omtrent tien treë.

Het hulle gepraat met iemand in die Landrover? -- Nee.

En die Landrover wat nou hierdie poeier geblaas het, het hy dit na hulle toe geblaas of het dit in die straat af geblaas of waarheen het hy dit geblaas? -- Na die rigting van die twee toe geblaas.

En wat gebeur toe? -- Hulle het teruggedraai in die rigting van die huis.

En? -- Toe hulle weggedraai het, het ek ook weggehardloop.

En wat word van die masjien? -- Dié het 'n U-draai gemaak en teruggery.

Het hy die U-draai daar op die "square" gemaak? -- Ja.

Het hy die traanrook geblaas voor hy begin ry het? -- Ja.

Hy blaas toe die traain..of soos u sê die poeier, blaas hy die hele tyd uit aanmekaar tot hy gedraai het en weggery het? -- Ja.

Nou ek stel aan u wat u vertel het gebeur, het glad nie daar gebeur nie. Ek stel aan u, u is besig om te verdoesel wat julle werklik daar loop aanvang het, want u sien die ander getuies het vir die hof ook vertel wat daar sou gebeur het, maar hulle vertel elke keer 'n ander storie. Soos u ook nou 'n nuwe storie vertel. Ek stel dit aan u julle doen dit om te verdoesel dat julle het daardie plek gaan aanval, die biersaal oorkant, en julle het die huis en die winkel en die goed aan die brand gesteek en toe het die polisie teen julle opgetree, en nou pak julle die skuld op

die / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

die pllisie. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

En julle wil verdoesel dat Mama General, die vrou wat daar van Cradock af kom, het daar 'n toespraak kom maak en vir julle gesê maar die plek staan nog hierso. Hoekom sê julle, julle werk in Somerset-Oos as die biersaal en goed nog staan. Toe het julle die plekke gaan afbrand. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Is u daarvan bewus dat op daardie dag, die 16de, was daar 'n klomp padversperrings aangebring en daar is huise beskadig in die woongebiede? -- Nee.

Nooit daarvan gehoor dat die polisie se huis aangeval is nie? -- Wanneer, daardie dag?

Ja. -- Nee.

HOF: Die vraag is nie - wel, ek weet nie hoe die vraag gestel is nie. Het u daardie dag gehoor of het u ooit gehoor dat op daardie dag die polisie se huise aangeval is? -- Ten opsigte van beide wat die hof vir my gestel het sê ek, ek weet nie.

MNR FICK: Moet die hof daarvan aflei dat u nooit gehoor het nie? -- Nee, dit is nie wat ek sê nie. Ek sê twee dae later het ek daarvan gehoor.

En het u nooit op daardie dag, die 16de en die volgende dag, 17 Maart, padversperrings gesien wat daar aangebring is in die woongebiede nie? -- Nee.

En is u bewus daarvan dat op 17 Maart 1985 is daar 'n aanval gewees by 'n polisieman Mguba se huis en dat hy daar iemand doodgeskiet het? -- Nee.

Is u bewus daarvan dat op dieselfde dag is die polisie aangeval by die padversperrings en dat hulle daar in daardie geval ook 'n persoon doodgeskiet het? -- Nee.

RE-EXAMINATION BY MR TIP: No further questions.

GEEN VERDERE VRAE NIE

BESPREKING OOR VERDERE GETUIES: HOF VERDAAG TOT 9 MEI 1988

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

COURT RESUMES ON 9 MAY 1988.

JAMES BONISILE PLAATJIE: d.s.s. (Through Interpreter)

EXAMINATION BY MR TIP: Mr Plaatjie you are a man of 25 years old, is that correct? -- Yes.

And do you reside in Old Location, Somerset East? -- Yes.

Did you complete standard 10 last year and have you been seeking employment since then? -- Yes.

In 1985, 1984 I beg your pardon, were you a student in standard 9 at the Somerset East High School? -- Yes.

And in 1985 were you in standard 10? -- That is so.

And were you at some stage a member of the Student Representative Council at that school? -- Yes.

And also at some stage an organiser of the Somerset East Youth Congress, abbreviated SEYCO? -- That is so.

We will come back to the periods concerning those two bodies but I want to ask you first some general questions concerning the period 1984 up until the end of April 1985. During that period did you at any time see posters or pamphlets advertising meetings or denouncing councillors in Somerset East? -- No.

Did you at any time during that period become aware of any campaign being conducted against councillors? -- No.

And did you at any stage in any discussion ever hear talk of violence to be conducted against any person or any property? -- No.

Next I want to ask you some preliminary questions about organisations in Somerset East, firstly COSAS. Did you learn that there was a COSAS committee at your school at any time? -- Yes.

Do you recall when you became aware of its being there?

-- Some/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

-- Some time during 1984.

Yes. Are you able to tell his lordship whether it was towards the beginning or the middle or the end of 1984? -- It was during the middle of 1984.

Did you become informed of who the members were of the COSAS executive committee? -- Yes.

Who was the chairman? -- Quintin August.

And do you recall the names of other members of the executive? -- Yes.

Tell his lordship please those names that you remember? -- People I remember as members of the executive committee of COSAS were Yantolo, Matsimbi (that is another person).

COURT: I am sorry, Yantolo is that his surname or his christian name? -- That is the surname.

Yes? What is his christian name? -- Lulamile.

So it is Lulamile Yantolo? -- Yes.

Yes thank you, you were saying? -- Matsimbi, Zolile Matsimbi.

Yes? -- Sambokwe.

Surname or christian name? -- That is the surname. Patrick Sambokwe. Those are the names of the people I remember as members of the committee.

MR TIP: Did you know Mr Zola Tesane? -- Yes.

Was he a student at your school in 1984/1985? -- No.

Do you know Mr Andile Ntshudu? -- Yes.

Was he a member of the COSAS executive? -- No.

Next I just want to ask you a preliminary question about SEYCO. Can you tell his lordship when you became aware of SEYCO? -- Yes I can. It was in December 1984.

Yes well we will come back to the details of that.

And/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

And when did you first become aware of an organisation, the Somerset East Residents Association, abbreviated SERA? -- It was some time in April 1985.

Now you had mentioned to his lordship earlier that you were a member of the student representative council at the school. Could you tell his lordship now please when the SRC was formed at that school? -- In January 1985.

Was there at any time a pupils representative council, a PRC at that school? -- No.

Now I want to deal with you with certain events at the school in 1984. Was there at some time in that year a boycott by the students? -- Yes.

When was that? -- In February 1985.

COURT: I am sorry you were asked about 1984. -- There was a boycott in 1984.

MR TIP: Yes. Now could you tell his lordship when that boycott took place, the one in 1984? -- It started in August.

Yes. And for how long did it continue? -- It continued for a period of three weeks.

And how did it come to an end? -- The end of this boycott was as a result of a meeting which was called by COSAS at which meeting the parents and scholars were being invited to attend. As a result of that meeting then the boycott ended.

Where was that meeting held? -- It was held in the township hall, community hall.

And do you recall who the chairperson was of that meeting, the chairman? -- Yes.

Who was it? -- Quintin August.

Do you recall whether Andile Ntshudu spoke at that meeting? -- Yes.

And/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

And what did he have to say, in brief? -- In his address he made a request to the scholars saying "Let us not misuse this year, 1984, without doing anything" and therefore requested the students to return to school in order to be able to sit for their final year examinations because otherwise this year will go past wasted.

And what was the outcome of this, of the meeting, what decision was taken? -- As a result of the further request which was made by the teachers, especially Mr Gqobane and some parents, we as scholars it became clear to us that we will have to go (10) back to school which we did. Therefore this meeting ended up by saying that we go back to school.

How long after the meeting did you go back to school? -- The first coming Monday after this meeting we returned to school.

COURT: Just spell Gqobane for the record please, the typist has forgotten by this time. -- Gqobane, G-q-o-b-a-n-a.

MR TIP: N-e I think my lord. -- N-e.

Mr Plaatjie I want to go on to another meeting. In January or February of 1985 did you attend a meeting at the (20) Apostolic Church? -- Yes.

What sort of meeting was that? -- It was a church meeting.

What took place there? -- That was during January/February 1985 when we were invited with our teachers from our school to attend a meeting which was to be held at this church building which meeting was to be addressed by Mr Allan Boesak. We as scholars and teachers we went to the church, that is the meeting place, the venue. We were there at 12h00 because it was said he was going to be there at 12h00, that is the main speaker Mr Allan Boesak. He was not there. We waited until he came (30)

later./....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

later. It was at about 12h30 when he arrived and on his arrival the meeting was then opened. On his arrival there he was accompanied by Mr Makhaola and Mr Goniwe.

My lord shall I spell those names, it is M-a-k-a-o-l-a and G-o-n-i-w-e. Was Mr Gqobane amongst the group accompanying Dr Boesak? -- No.

Now what was Mr Mathew Goniwe's function at that meeting? -- He was interpreting what Mr Boesak was saying for the people.

And did he, Mr Goniwe, at any stage make a speech himself? -- No.

Now very briefly can you indicate to his lordship please the subject matter of what Dr Boesak had to say? -- In his address he said that he was taking rounds in the whole of the Cape with a view of holding prayer meetings on behalf of all those who are in detention.

Was anything said at that meeting by anyone about street committees? -- No.

Was anything said about COSAS? -- No.

Did Mr Gqobane speak at all at that meeting? -- No he did not.

I want to go on to the organisation SEYCO, the Somerset East Youth Congress. Do you have knowledge concerning the formation of that organisation? -- Yes.

Would you tell his lordship please how the organisation came to be formed? -- It was in October 1984 when Banana Njenje approached me.

ASSESSOR (MR KRUGEL): Banana or Panama? -- Banana, approached me saying "Are you aware of what is happening in this township" and further said to me according to his judgment it is necessary that we have an organisation for the people in the township.

He/...

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

He further said that according to his observation the youth are very much involved in consuming liquor and he also added that as a result the youth there are fond of fighting. He then suggested to me that we go about amongst the community and discuss this issue with them and suggest a formation of an organisation in order to assess what the attitude of the people is after having drawn their attention to what we see happening which we feel can be curbed by a formation of an organisation. After having been to quite a number of people, those who are leading figures amongst the community and some other general people in the community it appeared to us that they approve of the idea. As a result then we felt that we should have a meeting of the residents in this township.

Was that a public meeting? -- That is so.

And was such a meeting then held? -- Yes.

When was it held? -- It was in December 1984.

Where was it held? -- At the hall in Somerset East.

ASSESSOR (MR KRUGEL): Community hall? -- Yes.

MR TIP: And how was the meeting advertised? -- Because of the fact that we were also involved in the whole thing and being scholars at the same time after each and every decision that was taken we as scholars would go to our school mates and inform them about the meeting so that they inform their parents in order to attend the meeting.

Did you yourself attend the meeting? -- Yes.

And approximately how many people were present? -- About 150.

Who was the main speaker there? -- Mzukisi Banzana was the main speaker.

And what did he say? -- In his address he said to the

meeting/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

meeting that because of the high rate of liquor consumption in the township and the high rate of fighting in the township we felt that we should form an organisation which will have to do with that kind of problem that we experience in the township.

Did he indicate further what sorts of aims the youth congress might have? -- Yes.

What were they? -- That he said was to unite the youth. And another one was that the idea of this was to create some respect between the youth and the elderly people, that is the parents. Thirdly he said to the people there that the idea here is to be involved in some plays which plays would occupy the youth and keep them busy for the rest of the time. He also said it was necessary for the youths to be church goers because him, Mzukisi Banzana, was a regular church goer.

Yes? -- He also said that it was necessary for the youth to come together and discuss the problems of the community. In doing that they will be taking part in the matters of the community.

COURT: Yes? -- That is all that I still can remember.

MR TIP: Thank you. Now at this meeting Mr Plaatjie was there an election? -- Yes.

What was, what body was formed in this election? -- The interim committee of SEYCO.

And who do you recall having been elected onto this interim committee? -- Myself, James Bonisile Plaatjie.

COURT: You were elected as what? -- As an organiser.

MR TIP: Who else? -- The second one was Mzukisi Banzana as a president. The third one Banana Njenje was elected as the vice-president. Ntombentsha, N-t-o-m-b-e-n-t-s-h-a, Dilima was elected as a secretary.

ASSESSOR (MR KRUGEL):/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

ASSESSOR (MR KRUGEL): Was this a boy or a girl, a man or a woman? -- It is a girl. Thozi, T-h-o-z-i, Mjeza was elected as my assistant. Those are the people I remember.

MR TIP: Was Mr Andile Ntshudu elected onto this committee? -- No.

COURT: Why not? -- The people who were electing people there decided not to elect him so he was not elected.

He was not nominated? -- No.

MR TIP: Thank you my lord. Was he at any time on the executive of SEYCO? -- No he was never a member.

Now Mr Plaatjie was there a second public meeting of SEYCO that you were present at? -- Yes.

When was that held? -- That was in January 1985.

Again was that in the community hall? -- Yes.

Were there any posters or pamphlets produced to advertise this meeting? -- No.

COURT: You held the meetings in the halls as there was a prohibition against open air meetings, is that right? -- Yes we were holding the meetings in the hall.

MR TIP: Now without going into detail of what was said essentially what took place at that meeting? -- This meeting was held by the interim committee of SEYCO and it was at this meeting that people had to come with their problems that were being experienced and explain it to SEYCO.

COURT: What type of problems? -- Problems like their houses which had been built with leaking roofs, the increase on rent and the streets which were in a bad condition.

MR TIP: Was there an election at this meeting? -- Yes.

And just to abbreviate proceedings were the people on the interim committee elected onto the executive? -- Yes all the

members/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

members of the interim committee were re-elected now as the executive committee.

COURT: Did you by this time have a constitution? -- Yes we had a constitution.

MR TIP: And was the constitution in fact presented at this meeting? -- Yes.

Now after this meeting and with the executive now elected would you give his lordship please an indication of the sort of activities that the executive then tried to get under way? -- It first tried by all means that there be always some plays for the youth. And also had to see to it that there is always some discussions with reference to the problems affecting Somerset East.

COURT: What type of plays, I take it it was not Shakespeare? -- By play I mean sport like soccer playing and rugby playing.

Organised games? -- Yes. We also tried to have a disco in order to have some money which belonged to the organisation.

MR TIP: Do you mean to raise funds? -- Yes for fund raising.

Was SEYCO concerned at all with the position of the elderly people, the pensioners, in the community? -- Yes.

In what way? -- Because what was happening is the pensioners would approach the organisation in case they have been perhaps locked out of their houses or maybe when they run out of money for their financing of the family, they would approach us to come and ask for some assistance.

And what sort of assistance was SEYCO able to provide? -- The kind of assistance they would get from us was the following: Say for instance a person has been locked out of their house because of their rent arrears for two months we would for instance give them money for the payment for the month or

so/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

so in order to have that house opened to that person and in case of food running short in the family we would sometimes go out and ask for food from different places like the shops or businesses and then after having got what they contributed we would then divide the food and distribute it amongst those people who came and made requests for food.

Now Mr Plaatjie you described to his lordship what happened at the meeting in January 1985 when the executive was elected. After that did SEYCO hold any further public meetings in Somerset East? -- No there was none.

Did it affiliate to the UDF? -- No.

Did it at any time acquire a banner? -- Yes.

When was that as far as you can recall now? -- Some time during June 1985.

Now I want to leave the subject of SEYCO. Did you attend any further public meetings in the course of 1985? -- Yes.

When was that? -- That was in April 1985.

Where was that meeting held? -- At a church building.

And what was that ...

COURT: Apostolic Church? -- No this was the Anglican church.

MR TIP: And what took place at that meeting? -- At that meeting the interim committee of SERA was introduced, and again it was at this meeting where the residents of the township made mention of their problems from within the township.

Were there any banners at this meeting? -- No.

And I think just for completeness could you tell his lordship who the members of the interim committee of SERA were at that time? -- Wilson Ngwalangwala was the chairman, Eric Ngwalangwala was also a member of the interim committee, I just cannot remember what position was he elected to. Thami Mbotya,

Mtheto/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Mtheto Ntoto, those are the people I remember as members of the interim committee of SERA.

Thank you. Mr Plaatjie I want to go back now to the situation at your school in 1985. You had mentioned earlier to his lordship that you were a member of the SRC. Now what was the relationship between the SRC and the principal? -- It was very good.

Was there a class boycott at the school towards the beginning of 1985? -- Yes.

Would you tell his lordship please when that class boycott began and the circumstances of it beginning? -- The boycott of classes started in February 1985. How this began the morning, that is the Monday morning when we arrived at school we found that there were some notices put up on the doors of the classrooms at which notices it was being said in the contents that the teachers must not go to classes for teaching purposes and also saying further that the students will not attend classes. As a result of that we, the members of the SRC, got a fright of what was happening and therefore started making enquiries from certain scholars trying to ascertain why, what was happening, how can this thing be done without us the members of the SRC knowing about what was going to happen. We as the members of SRC then called a meeting of all the scholars to the school hall on the premises.

COURT: On the same day? -- Yes the same day.

Yes? -- At this meeting we as SRC wanted to know from the scholars what was happening and why. The scholars there in the meeting made it clear to us that the reason is that they had complaints which complaints were not considered and therefore from today, meaning the day of the meeting, they were not

going/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

going to attend classes. They said to us the complaints they are talking about are as follows, the shortage of teachers and books and the shortage of laboratory requirements for them to perform experiments. They then requested us to take those complaints to the principal. Which we did by approaching the principal with the complaints. On mentioning the reasons to the principal as complaints from the scholars while still being there in his office, that is the SRC people, the principal telephoned the Department of Education and Training, DET, and explained to them that these were the complaints from the scholars and also explained what was happening at that time on the school premises. After having spoken to them over the telephone the message he gave back to us in reply was that the inspectors said that they will only be coming to that school after two days from this day. In other words we are to wait for the two days until they come. We went back to the scholars to tell them what the reply was. Then the response from the scholars was well if that be the case that they will only come here after two days that is alright, we are also going to continue with the class boycott. Therefore the class boycott went on. On a Tuesday a report was made to us that two scholars had been taken by the police. We again approached the principal to ask him to telephone the police station and ask for the reasons of these people being taken by the police and also ask the police to release the scholars. The reply we got from the principal about this was that Mr Labuschagne says let the delegates come to the police station, that is where he was, Labuschagne was. We went back to report that to the scholars.

MR TIP: Did a delegation go to the police station at some stage? -- Yes but they went in the company of the principal

and/...

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

and Mr Phephetha, the inspector of schools. This was on a Thursday when they went with him.

Was that Thursday of the same week in which the class boycott had started? -- Yes.

Did you yourself form part of the delegation? -- Yes.

And very briefly what happened when you had an interview with Lieutenant Labuschagne? -- On arrival there the principal introduced us to Mr Labuschagne after which then we made a request to Mr Labuschagne for the release of the two who had been taken by the police on Tuesday. On which Mr Labuschagne said "I do not have any say over the people who had been taken away but I will try and speak to those that took them away". He then asked from us what was taking place at school, why are we not going into classrooms. We then explained to him that we have complaints about the shortage of teachers and books and the shortage of apparatus to be used in the laboratory in case of experiments to be made.

Alright, I am going to interrupt you there. If necessary you can be asked about the further conversation but after this interview with the police officer were the two students in question released or not? -- They were released.

And on that same day whilst Mr Phephetha the inspector was at Somerset East was there a meeting between him and the students at the school? -- Yes.

And were the grievances which you have already told his lordship about enumerated to the inspector? -- Yes.

And what did he say about them? -- What he said was he was going to make note of this and this he will report at their offices at Uitenhage.

Now I wnat to move on with you to the following Monday,

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

11 February 1985. Did the students come to school as usual? -- Yes.

And what took place?

COURT: You mean came to school as usual but did not attend classes? -- That is correct, they did not go into class.

MR TIP: I am sorry my lord that is what I intended, I did not make it clear. What did the students do on this particular Monday, 11 February? -- On this Monday the scholars called us to the school hall, that is calling the SRC there. When we came there as an SRC a scholar by the name of Toto Nangu...

COURT: Spell it please. -- Nangu, N-a-n-g-u. Got up and said "We as scholars are still on the same decision that until our complaints are being considered or have been considered we are not going to go into classrooms." We, the SRC, then suggested that look how about us acquiring a hall and inviting our parents to attend that meeting there in order to get the views of the parents about the whole issue. The scholars agreed on that but they then said look you the SRC people will have to go and find the venue, that is the hall, for the purpose of this meeting. It was again suggested by some scholars there that look the SRC cannot go there alone, the feeling is that let all the scholars go together with the SRC to go and apply for the permission to use the hall because if they were to go by themselves it might not have the necessary weight for consideration. We then went to go and get permission for the use of the hall.

MR TIP: Approximately how many students went? -- I estimate the number to have been about 200.

In what manner did you approach the offices? -- We were just walking normally, going to the office.

Was/....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Was there anybody leading the group of 200 students? -- No there was no leader.

Was Andile Ntshudu amongst the students as far as you can recall? -- Yes he was.

Did he at any time lead these students? -- No at no time.

COURT: What do you understand by lead? -- I understand it to mean that this person was a leading figure of the group.

MR TIP: Alright once the group of students had come to the offices of the administration board, of the development board, what took place there Mr Plaatjie? -- Only a few of us went in. The big group of people remained outside the premises of the administration board office.

Did you yourself go in? -- No I did not go in.

Now after the, approximately how many people did go in? -- About ten.

And what was the next thing that you yourself observed there? -- What I noticed happening is that the scholars who had gone in came out fast from inside.

Yes what else did you see? -- When they came out later I noticed the mayor, Mr Memese, coming out with a rifle about this size (as indicated by the witness)

COURT: About a metre long? -- Yes it is about a metre.

MR TIP: And what did Mr Memese do with this rifle? -- He came out fast, coming towards us, pointing the rifle at us. While we were standing there at the time when he, Memese, was approaching towards us with the rifle from our right I noticed two people approaching us, namely one of them Robesi, R-o-b-e-s-i, Zahele, Z-a-h-e-l-e. The second one is Piet Antoni.

Carry on. -- As they were approaching Robesi had a knife with him of about this length, that is including the handle.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

COURT: Approximately half a metre. -- Piet Antoni had a stick with him. They came towards us, as a result of which we realised there was no point in still standing here. We decided to run away back to school.

MR TIP: Mr Plaatjie the two persons who you have named were they on their own? -- Yes they were on their own, they are the two who are in fact working in the beerhall.

Now whilst you and the other students were present at the board offices ...

COURT: Just a minute, what type of work do they do in the beerhall? -- They are selling sorghum beer.

They are selling. Thank you.

MR TIP: Whilst you and the students were present in the vicinity of the board offices did you see any stones being thrown at any persons or any building or any vehicle? -- I did not see any throwing of stones.

And where did you yourself go from the board office? -- I went back to school.

And what did you find happening at school? -- I saw the vehicle that is being used by the administration office people. Next to it was Mr Ridge(?), the white man, and the mayor of the township. On my arrival there I noticed that the mayor was already shooting in the direction of the scholars who were running away, that is the scholars who were on the school premises at the time.

And did anything further take place there? -- After the two shots that were fired by the mayor three police vans arrived.

ASSESSOR (MR KRUGEL): Were these children on the premises? -- No those were running outside now, they had left the

premises./....

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

premises, there were others on the premises yes but those were already running out.

Well you said that you saw the mayor shooting at the scholars on the premises? -- No maybe it was not clear. What I mean is this we had left some scholars behind on the school premises when going to the office. Those were the children that were being shot at but at the time when the shooting took place they had left the school premises.

MR TIP: Mr Plaatjie you have just told his lordship that some police vehicles arrived and what did the police do? -- They
C.1353 parked their vehicles next to the school and started chasing after the children who were running outside the premises of the school.

Now, whilst this was happening, whilst Mr Memese was firing the shots and the police were there, did you notice any students throwing stones at either Mr Memese or the police? -- I did not see anybody throwing stones.

COURT ADJOURNS.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

DIE HOF HERVAT

JAMES BONSELE PLAATJIE, nog onder eed - (deur tolk)

KRUISONDERVRAGING DEUR MNR FICK: U het vir die hof gesê u is 'n lid van die SRC. Wanneer het u lid geword van die SRC? -- Januarie 1985.

En het u toe lid van die SRC gebly tot u die skool verlaat het? -- Ja.

HOF: Net 'n oomblik. Was u deurgaans op skool vanaf 1984 tot verlede jaar toe u matriek gemaak het? -- Ek was deurgaans op skool vanaf 1984 tot verlede jaar.

En deurgaans op die SRC? -- Ja.

MNR FICK: Maar was daar nie eers 'n prefektestelsel by julle skool aanvanklik nie? -- Daar was.

En toe 'n PRC en toe kom julle met die eise vir 'n SRC? -- Ja.

HOF: Kan ek nou net duidelikheid kry. So die volgorde is daar was eers 'n prefektesisteem en toe 'n PRC en toe 'n SRC? -- Daar was melding gemaak van 'n PRC, maar dit het nooit tot stand gekom by ons skool nie.

Wanneer was daar melding gemaak van 'n PRC? -- Dit was gedurende 1984.

MNR FICK: Was daar nooit iemand verkies op die PRC nie? -- Nee, glad nie.

Ek wil aan u stel daar was 'n PRC gewees maar julle studente het geweier om dit te aanvaar en julle het julle eie SRC gemaak. -- Die prinsipaal het ons gesê van die PRC, maar dit het nooit tot stand gekom by ons skool nie.

Kan u vir die hof sê wie was almal op die SRC in 1985 by julle skool. Kom ek vra u so, wie was die voorsitter van die SRC? -- Sunshine Blou.

HOF: Blou? -- Blouw.

MNR / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

MNR FICK: Het hy 'n vise-voorsitter gehad? -- Nee, ons het nie 'n vise-voorsitter gehad nie.

Het julle 'n sekretaris gehad? -- Ja.

Wie is dit? -- Thembeka Mbatya.

En uit hoeveel lede het hierdie SRC van julle bestaan? -- Dit was ses.

Nou gee vir ons die ander lede se name? -- Ekself.

Ja? -- Lulamile Maloyi.

Die laaste persoon? -- Mimi Gush.

Spel net die van? -- Gush.

HOF: Nou kort ons nog een, is dit nie?

MNR FICK: Ek sien daar is nog een kort. Wie is dit? -- Mlungisi Lugogwana.

Sal u net spel asseblief? -- U sê vir die hof verder u het bewus geword van COSAS by julle skool en dit was in die middel van 1984. -- Ja.

Het u bewus geword van die bestaan van COSAS as gevolg van die vergaderings wat hulle gehou het? -- Ja, by die skool.

Het u self ook aangesluit by COSAS? -- Nee, ek was nie 'n lid daarvan nie.

Hoekom nie? -- Ek was mos nie gekies as 'n lid van COSAS nie.

U hoef nie gekies te word as 'n lid van COSAS nie. Hoekom het u nie aangesluit as 'n lid van COSAS nie? -- Omdat COSAS by ons skool bestaan het, dit wil sê die taak van COSAS, was ek ook 'n lid van COSAS gewees maar nie dat ek by die bestuurskomitee was nie.

Ken u 'n persoon met die naam van Alex Mapela? -- Ek ken vir Alex Mapela.

Was hy 'n skolier saam met u gewees? -- Ja.

Was hy 'n lid van COSAS? -- Ja, hy was.

Was / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Was hy op die bestuur? -- Nee.

Het COSAS by julle ŉ president gehad? -- Nee, hy het nie ŉ president gehad nie.

Ek wil aan u stel dat hierdie Alex Mapela was die president van COSAS. -- Nee, hy het nie daaraan behoort nie. Hy was ook nie by die kantoor by die bestuur nie.

Sê vir die hof, hoe het die ding gewerk by julle skool. Julle het nou ŉ SRC en is dit reg, die departement aanvaar nie ŉ SRC nie? -- Ons het ŉ SRC gehad by die skool.

En is dit reg die departement, die onderwysdepartement het dit nie aanvaar nie? -- Nee, dit is nie so nie. Daar by ons skool het dit bestaan met die toestemming van die prinsipaal. Dit het sy goedkeuring weggedra, so dit is nie so nie.

Nee, die departement van onderwys, was hulle tevrede dat julle ŉ SRC daar by julle skool het? -- Ja, dié het saamgestem daarmee want ons het selfs met die mense van die departement af gepraat as hulle by die skool gekom het as ŉ SRC.

Is dit nou die inspekteurs wat jy van praat? -- Ja.

HOF: Het COSAS ŉ groot lidmaatskap gehad by julle skool? -- Ja, dit was baie.

Was dit byna al die kinders? -- Ja, hulle was lede.

Nou hoekom is dit dan dat die SRC nie ook die COSAS bestuur is nie? Hoekom kies hulle vir die COSAS bestuur ander mense as vir die SRC? -- Nee, die rede daarvoor is dat ons wou nie gehad het dat dieselfde mense alles moet beheer by die skool nie. Ons wou gehad het dat verskillende mense verskillende dinge moet doen by die skool, sodat almal ŉ bydrae kan kry.

MNR FICK: En is dit nie so nie, dat u weet nie van een persoon wat daar in die skool saam met u was in 1985 wat nie ŉ lid van COSAS was nie? Almal was? -- Ja, hulle was lede van COSAS.

Dan / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Dan wil ek met u die kwessie behandel wat u vermeld van 1984 sê u was daar 'n boikot in Augustusmaand by die skool. Hoe het dit gebeur dat hierdie boikot uitgeroep is? -- Die gevoel van die skoliere daar was dat hulle nie genoegsame onderwysers gehad het nie en ook nie genoeg boeke gehad het vir die jaar nie, dus was hulle bang gewees om vir die eksamens te gaan sit. Met die gevolg het hulle toe hierop besluit.

Was dit op 'n vergadering besluit? -- Ja, 'n vergadering wat by die skool gehou was.

Nog in Augustus? -- Ja.

Wie het hierdie vergadering belê? -- Sekere skoliere, byvoorbeeld 'n persoon met die naam van Loske..

HOF: Spel dit asseblief. -- Nciphe.

Spel dit ook asseblief. -- Hy is een van die persone wat ek nog kan onthou wat 'n mens kan beskou as 'n persoon wat 'n leidende rol gespeel het op die..(laat onvoltooid)

MNR FICK: Nou die vergadering wat belê is, was dit 'n COSAS vergadering of 'n SRC vergadering? -- COSAS.

En het julle op hierdie vergadering besluit hoe lank hierdie boikot gaan duur? -- Nee, geen besluit was geneem oor die einde van hierdie boikot nie.

Was dit op hierdie stadium 'n boikot wat julle weggebly het van die skool af of het julle net van die klasse af weggebly? -- Dat ons nie die klaskamers gaan bywoon nie.

Nou wat sou julle elke dag loop doen as julle skool toe gaan en julle gaan nie klas bywoon nie? -- Ons het net die perseel van die skool binnegegaan en daar rondgesit.

En niks gedoen nie? -- Niks gedoen ja, behalwe miskien dat COSAS bymekaar gekom het of dat ons wou gepraat het oor die beeindiging van hierdie boikot, of ons nie iets daaromtrent kon

doen /..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

doen nie.

Nou het julle vergaderings gehou gedurende hierdie klasseboikot? -- Ja, daar was tye wat ons vergaderings gehou het.

COSAS vergaderings? -- Ja, vir die skoliere almal.

Dan het julle besluit op hierdie vergaderings gedurende klasseboikot dat hierdie klasseboikot gaan aan totdat aan julle eise voldoen is. -- Ja.

So het julle aangegaan tot julle gesien het julle kom nêrens met julle eise nie, tot u sê in Septembermaand 1984?

HOF: Hy het nog nie 'n datum genoem nie. U maak dit September.

MNR FICK: O, ekskuus. COSAS het 'n vergadering weer loop hou later voor hierdie boikot, klasseboikot afgestel is, is dit reg? -- Ja, na die vergadering wat COSAS besluit het om die ouers te roep dat hulle ook kom hoor wat die klagtes is.

Nou wanneer het COSAS hierdie vergadering gehou? -- Is dit nou die ouers se vergadering?

Die vergadering waar julle besluit het die boikot gaan nie aan nie. -- Eers na ons vergader het met die ouers, waar die ouers ons aangeraai het om terug te gaan skool toe, is hierdie boikot van klasse beëindig.

HOF: Maar wanneer is dit? -- Dit was in September 1984 wat ons die ouers se vergadering gehou het.

MNR FICK: Nou dit is die vergadering wat u sê wat in die gemeenskapsaal gehou is waar Quintin August julle voorsitter was? -- Ja, dit is die ene.

En u het die ouers uitgenooi na die vergadering? -- Ja.

Was daar baie ouers? -- Ja, hulle was baie.

En het julle die ouers se opinie gevra op hierdie vergadering oor die klasseboikot? -- Ja.

En het die ouers vir julle hulle opinie gegee? -- Ja.

En / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Wie het namens die ouers hulle opinie gegee? -- Daar is baie ouers wat gepraat het daar. Selfs my ouers, een van my ouers het gepraat.

En was dit die eerste keer wat julle die opinie van die ouers probeer inwin het oor hierdie klasseboikot? -- Ja, dit was die eerste keer in Septembermaand.

En die ouers betaal vir julle klasgelde, skoolgelde en boeke, is dit reg?

HOF: Wat bedoel u, wat bedoel die ouers? Klasgelde of vir boeke? Wat is die vraag?

MNR FICK: Klasgelde en boeke. Betaal die ouers by julle skool vir boeke en klasgelde..

HOF: Wat bedoel u met klasgelde?

MNR FICK: Laat ek liewer vra, skoolfooie..(gelyk)

HOF: Die salarisse van die onderwysers?

MNR FICK: Skoolfooie, kom ons vra liewer skoolfooie.

HOF: Skoolfonds?

MNR FICK: Skoolfonds. Betaal die ouers by julle skool skoolfonds en boeke -- Ja.

En julle het nie daaraan gedink om hulle te vra voor julle begin het met die skoolboikot nie? -- Nee, ons het nie van hulle eers gevra nie.

Hoekom nie? -- Die rede daarvoor is omdat dit nou baie lank gebeur het en hierdie ding was nou al lank aan die gang en die skoliere was nie meer geduldig gewees nie.

HOF: Kan ek net duidelikheid kry. Was dit by u skool so dat die ouers die boeke moes koop? -- Ja, ons het self die boeke gekoop.

Nou waarom was u klagte dan 'n tekort aan boeke? -- Ons koop die oefeningboeke en die boeke waarin ons notas skryf, die notule hou maar andersins die boeke waarvan ek praat is die teksboeke

byvoorbeeld / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

byvoorbeeld 'n geskiedenisboek wat ons moet kry wat voorgeskryf is. Dit is die boeke wat ek van praat wat van die departement af kom.

Dankie.

MNR FICK: Nou u weet, hier het 'n ander getuie getuig oor hierdie vergadering en hy het vir die hof gesê die enigste persoon wat namens die ouers op hierdie vergadering gepraat het was mnr Gqobane. -- Ja, mnr Gqobane het gepraat.

Maar u mis die punt. Die getuienis is dat mnr Gqobane was die enigste persoon wat namens die ouers gepraat het; dat daar niemand anders namens die ouers gepraat op hierdie vergadering nie. -- Nee, daar is nie so-iets nie. Daar is ander mense wat gepraat het.

Nou wanneer sê u is die skoliere weer terug na die skool toe dat hulle klasse hervat het? Was dit nog September of was dit in Oktober of wanneer was dit? -- Dit was nog steeds in Septembermaand toe ons teruggekeer het skool toe.

Die eersvolgende Maandag na die vergadering? -- Ja.

Maar het julle nie gewag vir skoliere wat ver bly wat julle eers in kennis moes gestel het dat die skool of klasboikot is nou af en hulle moet terugkom skool toe nie? -- Nee, ons het nie vir hulle gewag nie. Ons het hulle net in kennis gestel en toe teruggekeer skool toe.

Hier was ander getuienis dat julle wel gewag het vir sulke skoliere voor die skole eers hervat op 1 Oktober. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

En van Septembermaand sê u het alles doodnormaal, vreedsaam by die skool gegaan? -- Ja, na die vergadering wat ons met die ouers gehad het.

Nou wat het toe van julle eise geword? -- Die eise was

nie / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

nie opgelos nie. Ons het net besluit om te gaan skryf vir daardie jaar sonder dat daar enige iets aan die eise gedoen was.

Toe het julle besluit om die eise te laat vaar? -- Ons het besluit dat ons moet teruggaan skool toe.

En julle het ook geen verdere stappe gedoen van enige aard in verband met julle eise wat julle gehad het nie? -- Nie in daardie jaar nie, want ons het niks gedoen nie.

Ek wil aan u stel dit is nie wat gebeur het in Oktobermaand nie. Julle het aangegaan met klasboikotte. -- Dit het net gebeur soos ek nou vir die hof vertel want in daardie jaar, 1984, was ek in st.9. Ek het my eksamens deurgekom en ek was gepromoveer na st.10 toe die volgende jaar.

Ek wil aan u stel dat aan die begin van Oktober het julle voortgegaan om eise te stel vir 'n SRC, wat julle toe nog nie gehad het nie. -- Dit het nie gebeur in 1984 nie.

Ek wil aan u stel dat van 1 Oktober 1984 het julle gemarsjeer, vryheidsliedere gesing op die skoolterrein en nie klasse bygewoon nie. -- Daar is nie so-iets nie. Daar is ook nie 'n rede hoekom ons vryheidsliedere sou gesing het nie.

Ek stel aan u dit het so aangegaan tot 5 Oktober 1985, toe het julle selfs gedreig om die skoolhoof aan te rand; sy kantoor is gebreek en julle het padversperrings om die skool aangebring.

<u>HOF</u>: Wat was die datum, 5 Oktober?

<u>MNR FICK</u>: 5 Oktober 1984. -- Nee, daar is nie so-iets nie. In 1984 het dit nie gebeur nie.

Ek wil dan met u gaan na die vergadering wat u vertel plaasgevind het in Januarie/Februarie 1985 in die Apostoliese kerk. Wie sê u wie het hierdie vergadering belê, byeenkoms? -- Ek weet nie. Ons is genooi vanaf die skool om die vergadering by te woon. Ek weet nie wie dit belê het nie.

En / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

En hoe is vir julle gesê, wat is die doel van hierdie byeenkoms? -- Volgens dr Boesak se toespraak het hy gesê dat hy vir almal kom bid het wat in die tronke sit van die Kaap, dat die persone vrygelaat moet word.

HOF: In tronke van die Kaap? -- Ja, die tronke van die Oos-Kaap.

Nou maar het die hele skool dan in skooltyd, onderwysers en kinders, na die vergadering toe gegaan? -- Ja.

Die prinsipaal ook? -- Ja, hyself was ook daar.

So die skool is eintlik gesluit vir die vergadering? -- Ja.

Vir die bid - ja, vir die biduur of wat ookal.

MNR FICK: Nou wie was die voorsitter van hierdie byeenkoms? -- Daar was nie 'n voorsitter gewees nie.

Is alles gedoen deur eerwaarde Boesak? -- Ja.

En u sê die vergadering het so by 12h30 se kant begin omdat eerwaarde Boesak laat was? -- Ja, hy was laat en ook haastig terselfdertyd.

En julle hele skool se mense sit toe daar en wag van 12h00 af by die kerk? -- Ja, ons het gewag.

Die onderwysers ook? -- Ja, die onderwysers ook.

En normaalweg hoe laat kom julle skool in die dag uit? -- Destyds 13h45.

U sien, hier is ander getuienis dat hierdie vergadering het eers 14h00 begin. -- Wat ek onthou gebeur het is dat hy daar opgedaag het om 13h30. Die vergadering was bedoel vir 12h00 maar hy het toe eers 13h30 daar gekom.

Hoe laat het hy klaargemaak? -- Omtrent 13h00.

So as iemand 14h00 daar opgedaag het by die plek dan het hy die hele vergadering gemis? -- Nee, daardie persoon sou nie die vergadering gekry het nie.

Toe julle nou klaarmaak is julle terug skool toe almal?

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

-- Ja, terug skool toe.

Verder skoolgegaan? -- Ja.

Nou die eerwaarde Boesak wat gesê het dit is in verband met die mense wat in die gevangenisse sit in Oos-Kaap, het hy gesê watter mense? -- Hy het nie gesê nie. Hy het net gesê hy kom bid vir almal wat in die tronk sit. Hy het nie spesifieke persone of tipe mense genoem nie.

Maar het hy nou gesê hy kom daar in sy hoedanigheid as ŉ predikant of hy kom daar as ŉ man van UDF of een of ander kerk? -- Hy het gesê hy kom daar as ŉ predikant.

Nou het hy een of ander toespraak gemaak of het hy net vir julle gelees uit die bybel en gebid? -- Hy het uit die bybel gelees en toe gebid.

Geen toespraak gemaak nie? -- Hy het iets te sê gehad.

Maar het hy gepreek oor wat hy gelees het of het hy ander goed gepraat? -- Hy het uit die bybel uit gelees.

HOF: Nee, nou antwoord u nie die vraag nie. Ek neem aan hy het eers uit die bybel gelees, maar het hy na uit die bybel gelees het, die bybel verklaar en daaruit gepreek of iets vertel daaroor, of het hy iets heeltemal anders behandel? -- Nee, na hy uit die bybel gelees het, het hy gepreek oor wat hy uit die bybel gelees het.

MNR FICK: En het dit in die algemeen iets te doen gehad oor mense in gevangenisskap? Dit wat hy gelees het, het dit iets te doen gehad met mense in gevangenisskap? -- Ja, dit het iets te doene gehad met die mense.

HOF: Watter mense? -- Die mense wat in die tronke sit wat hy voor gebid het.

Kan u net vir my sê, is dit alle mense in tronke of is dit net sekere kategorieë mense in die tronk? -- Wat hy gesê het

was / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

was dat hy bid vir die mense wat in die tronk sit in die Oos-Kaap.

Het u van hulle geken? -- Daar is van hulle wat ek ken wat in die tronk was.

MNR FICK: Het eerwaarde Boesak enige name genoem? Van die mense vir wie hy bid? -- Nee, hy het niemand se naam genoem nie.

HOF: Dek dit dan nou almal wat in die tronk is, mense wat diefstal gepleeg het ook? -- Ja, die diewe ook, almal.

Ja, dankie.

MNR FICK: Wat was die algemene doel, die boodskap van eerwaarde Boesak? Dat die mense vrygelaat word of dat hulle onregverdig aangehou word? -- Hy het gebid dat die mense vrygelaat moet word.

En toe hy gepreek het, het hy ook daaroor gepreek, dat die mense moet vrygelaat word? -- Ja.

En het hy gepreek of gebid waaroor die mense vrygelaat moet word? -- Nee, hy het nie redes gegee nie.

Het hy nie dalk gesê dit is die regering se skuld dat die mense in die tronk sit nie? -- Nee, hy het nie gesê nie. Hy het net gebid vir die mense, dat die mense vrygelaat word.

En na hy gepreek het, het hy gebid en toe is hy weg? -- Ja.

In watter taal het hy gepreek en gebid? -- In Engels.

En as enigiemand anders vir die hof kom sê maar die man het behalwe om te bid, het hy nog gepraat oor ander goed; heeltemal ander goed wat niks te make het met mense in gevangenisskap nie, wat sê jy daarvan? -- Al wat ek gehoor het is toe hy gebid het vir mense wat in die tronke sit en niks anders het hy gesê terwyl ek daar was, wat niks te doene gehad het met die gebid nie.

En behalwe eerwaarde Boesak het enige iemand anders gepraat? -- Niemand anders het gepraat nie.

By / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

In hierdie byeenkoms, was dit self 'n biduur gewees? -- Ja, dit was 'n biduur gewees toe daar gebid is.

Niemand anders het gebid op die byeenkoms nie, net eerwaarde Boesak? -- Ja, net hy.

Daar is nie gesê vir julle op hierdie byeenkoms dat die doel van hierdie byeenkoms is daar moet gereël word vir bidure vir mense in gevangenisskap nie? -- Nee, hy het gesê hyself is daar om te kom bid vir die mense wat in tronke sit.

En as enigiemand in hierdie hof gesê het dat hy het gekom en gesê hy is besig om te reël dat daar bidure gehou moet word in die toekoms vir hierdie mense en hy het toe gepraat oor die werkgewers wat hulle werknemers moet ordentlik betaal, dan is dit alles leuens?

HOF: Mnr Tip, sal u die dame meedeel dat in 'n hof daar net een advokaat staan hier voor?

MNR TIP: Ek sal so maak, edele.

HOF: Dankie. -- Ek het nie gehoor dat hy iets daaromtrent gesê het nie, dit wil sê aangaande die werkgewers en die werknemers se storie; en dat daar voorbereidings moet doen vir bidure. Wat ek wel gehoor het is wat ek nou net van gepraat het, vir die hof vertel het wat daar gebeur het.

MNR FICK: Nou dié mnr Gqobane, is dit 'n algemene van daar in jou omgewing? -- Ek ken net die onderwyser Gqobane.

Nou het u die dag vir Panana Njenje gesien? -- Ja, hy was ook daar teenwoordig.

Andile Tshudu? -- Hy was ook teenwoordig.

Ek wil aan u stel dat wat by hierdie vergadering gebeur het is glad nie wat u sê dit is, naamlik dat dit 'n biduur was nie. Ek wil aan u stel dat hierdie was 'n vergadering wat deur COSAS en SEYCO en SERA gereël was. -- Nee, daar bestaan nie so-iets

nie / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

nie.

En Matthew Goniwe het gepraat op hierdie vergadering. Hy was nie net 'n tolk nie, hy het 'n toespraak gemaak. -- Hy het nie eens begin praat nie.

En ek stel aan u hy het gepraat oor straatkomitees en hy het gesê die straatkomitees moet gestig word in Somerset-Oos en hulle taak sal onder andere wees om die werk oor te neem wat die raadslede gedoen het tot dusver. -- Nee, daar was nooit so-iets daar gesê nie.

En hy sou ook gesê het dat die mense moenie meer by die polisie gaan kla in die toekoms nie, maar by die straatkomitees oor enige klagtes in die woonbuurt. -- Nee, daar is nie so-iets nie.

Dan wil ek met u gaan na die SEYCO wat u van praat. U sê in Oktober 1984 is u genader deur Panana Njenje. -- Ja.

En het u en Panana met die gemeenskap gepraat om te hoor wat die mense se gevoel is oor SEYCO? -- Ja.

Was dit net u en Panana wat so saamgewerk het of was daar nog ander mense ook? -- Daar was ander mense ook wat betrokke was, dit was nie net die twee van ons gewees nie.

Hoeveel was julle? -- Toe ons met die mense gepraat het was ons vier persone gewees.

Vier? -- Vier.

Mzukisi Banzana, was hy een van hulle? -- Ja, hy was een van ons.

En wie was die vierde persoon? -- Thandi Njenje.

Nou het julle julleself 'n komitee genoem of hoe het die ding gewerk? -- Ons het nie onsself 'n komitee genoem nie, ons het net met die mense daar gepraat.

Hierdie SEYCO wat julle toe nou gestig het uiteindelik,

het / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

het hy enige ouderdomsbeperking gehad wat sy lede betref? -- Ja.

Wat was dié? -- Tussen 15 en 30 jaar.

HOF: Was daar 'n beperking op die soort persoon wat daaraan kon behoort? -- Nee, daar was geen beperking gewees wat dit betref het nie.

So mense wat nie werk nie, wat wel werk, wat skoolgaan, al daardie mense kon lid wees? -- Ja.

MNR FICK: En julle het dit seker opgeneem in die COSAS bestuur, die skoliere, hoe voel hulle daaroor dat die skoliere lid moet word van SEYCO? -- Nee, ons het nie met COSAS gaan praat nie.

Het COSAS van hulle kant af enige besware gehad? -- Nee, hulle het nie die reg gehad om beswaar te maak nie.

Is dit so dat julle van SEYCO toe hy later gestig is en COSAS het inderdaad goed saamgewerk? -- Nee, daar was nie samewerking gewees nie.

Nooit? -- Nee, COSAS het nog nooit saamgewerk met SEYCO oor enige dinge, of hetsy saamgesit en iets bespreek of saamwerk in die sin dat hulle iets saam doen nie.

Nou het SEYCO toe hy nou gestig is, skoliere gehad as lede? -- Ja, hy het gehad.

Nou wat was SEYCO - net vir 'n voorbeeld - se houding oor hierdie Februarie 1985..

HOF: Kan ek net 'n ding vra. Is SEYCO se hele bestuur skoliere gewees? -- Nee, nie almal skoliere nie.

Merendeels? -- Daar was wel skoliere betrokke gewees in SEYCO, maar dit was nie net skoliere gewees nie.

Nee, die vraag is of die meerderheid van die bestuur van SEYCO skoliere was? -- Nee, dit was nie die posisie gewees nie.

MNR FICK: Kyk, uself was 'n skolier? -- Ja.

Mzukisi Banzana was 'n skolier? -- Nee, in daardie tyd was

Mzukisi / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Mzukisi nie 'n skolier gewees nie.

Hy was in 1984 'n skolier? -- Selfs in 1984 was hy nie 'n skolier gewees nie. Hy was net iewers daar in Somerset-Oos.

Panana Njenje? -- Panana Njenje was 'n skolier gewees, 'n student van Cape College.

HOF: Wat is Cape College? -- Dit is 'n onderwyskollege.

Op Somerset-Oos? -- Fort Beaufort.

For Beaufort. Ja?

MNR FICK: En Ntombentsha Dilima? -- Sy was 'n skolier gewees saam met Panana te Cape College.

HOF: Kom ons noem dit maar 'n student. As jy darem uit matriek uit is dan word jy 'n student. -- 'n Student gewees, ja.

MNR FICK: Thozi Mjeza? -- Dit is Mjeza, nie Mjesa nie.

Mjeza, ja. -- Sy was nie 'n skolier gewees nie, sy was 'n werker.

HOF: Wat is dit,Thozi? -- Hy, dit is 'n hy. Hy was 'n werker, hy was nie 'n skolier gewees nie.

MNR FICK: Nou u het van Oktober 1984 saam met hierdie drie ander persone die gemeenskap se gevoel probeer bepaal oor die moontlike stigting van 'n jeugorganisasie? -- In Oktober?

Oktober 1984. -- Ja.

En toe het u in Desembermaand 1984 weer 'n vergadering, 'n openbare vergadering belê? -- Ja.

Daar het julle 'n komitee gekies? -- Ja.

Hoekom sê u dan vir die hof dit was 'n interim komitee? -- Dit is omdat hulle nog nie lede was van die organisasie nie.

HOF: Wie nog nie lede was nie? -- Wat ek daarby bedoel is ek bedoel nie dat ons nie lede was van die organisasie nie. Ons was wel lede van die organisasie, maar dit is omdat ons nie gesê was dat ons daar gekies word nou as 'n bestuurskomitee van die

organisasie / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

organisasie nie, dit is om daardie rede dat ek sê ons was nog nie volledige lede in die sin van 'n komitee nie.

Maar het julle nie by hierdie vergadering die organisasie SEYCO gestig nie? -- Nee, by hierdie vergadering was ons daar gekies as mense wat net na die klagtes van die inwoners sal luister, nie as mense wat nou op die komitee of as lede van SEYCO was nie. Daar sou nog besluit geword het deur middel van verkiesings wie die mense gaan wees wat die bestuur van SEYCO gaan word.

Het julle op hierdie stadium al 'n grondwet gehad? -- 'n Wat?

'n Grondwet, konstitusie? -- Nee, daar was toe nog nie 'n grondwet nie.

Is daar ooit een opgestel? -- Ja, later was daar.

Wie het hom opgestel? -- Ons, met die hulp van die gemeenskap in die saal het dit opgestel.

HOF: Op hierdie dag? -- Nee, nie op daardie dag nie.

MNR FICK: Nou wanneer dan? -- Die vergadering waar die bestuurskomitee verkies was, is dieselfde vergadering waar die grondwet opgestel was.

Is dit die vergadering wat u genoem het, die tweede vergadering wat in Januarie 1985 plaasgevind het? -- Ja.

HOF: Daardie tweede vergadering, is dit ook die laaste vergadering wat julle gehou het? -- Ja, die tweede en die laaste.

MNR FICK: Hoekom was dit die laaste een sê u? -- Wat gebeur het is Panana en Mzukisi was aangehou. Ntombentsha Dilima is toe weg, dit wil sê daar bly nou net twee van ons oor. Ons kon toe niks verder uitgevoer het nie.

Wanneer het dit nou gebeur dat hierdie twee aangehou is en Ntombentsha weg is? -- Toe die twee in aanhouding geneem was,

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

was dit in Maart. Ntombentsha is voor Maartmaand weg.

HOF: Dit is nou 1985? -- Ja.

MNR FICK: Nou op hierdie tweede vergadering in 1985 sê u vir die hof is daar 'n grondweg voorgelê? -- Ja.

En die aktiwiteite wat julle beplan het vir SEYCO is nie vir my duidelik nie. Het julle enige iets toe reggekry of het daar niks plaasgevind nie? -- Van hulle het ons toe voortgesit.

Julle disko het nooit plaasgevind nie, is dit reg? -- Verskoning?

Die disko het nooit plaasgevind nie. -- Nee, ons het hulle gehad. Ons het eintlik twee van hulle gehad.

Het julle julle speletjies georganiseer? -- Ja.

En watse probleme van die gemeenskap het julle opgelos? -- Dit is dié wat ek alreeds van gepraat het, van die hulp wat ons verleen het aan die bejaarde ouers wat probleme gehad het met die huurgelde byvoorbeeld van twee maande, dan gee ons die geld vir die persone om die huur te gaan betaal.

Het julle op hierdie vergadering in Januarie 1985 enige kleure aanvaar as julle kleure? -- Ja, by hierdie vergadering.

Wat was julle kleure? -- Yellow, green and black.

En julle vlag, was dit in bane gewees wat horisontaal was van bo na onder? -- Nee, dié was nie so gewees nie.

Hoe het julle julle banier..

HOF: 'n Horisontale baan is gewoonlik van links na regs, nie van bo na onder nie. 'n Vertikale baan is van bo na onder.

MNR FICK: Ja, ek het dit net andersom. Het julle kleure van bo na onder gegaan, swart, groen, geel of in 'n ander volgorde? -- Nee, ons het dit nie so gehad nie.

Hoe het julle dit gedoen? -- Ons het geel T-hemde gehad met die kaart van Afrika wat op die T-hemp geteken is, swart en

dan / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

dan word sekere plekke gemerk op die kaart, dit wil sê binne in die tekening van die kaart, met groen.

Is daar enige spesifieke rede hoekom julle hierdie kleure gekies het? -- Die enigste rede wat ek aan kan dink is dat ons wou kleure gehad het wat 'n mens duidelik kon sien, byvoorbeeld as jy nou 'n mengsel het van hierdie kleure, dan het jy 'n goeie kontras.

Is u bewus daarvan dat swart, groen en geel ook die ANC se kleure is? -- Nee, ek weet nie daarvan nie. Ek het net daarvan gehoor.

Maar as jy daarvan gehoor het dan weet jy dit mos? -- Ja, ek sê ek het gehoor daarvan. Voor ek gehoor het daarvan het ek nie geweet nie, maar na ek daarvan gehoor het, het ek dit geweet.

HOF: Dit is ons almal se posisie gewoonlik. -- Ja, ek het ook daarvan gehoor.

Die vraag is wanneer het u daarvan gehoor? -- Dit is lank terug, om en by 1985 se tyd.

MNR FICK: Begin 1985? -- Ja, daar rond.

Is dit nie maar die rede hoekom julle hierdie kleure gekies het nie, omdat julle weet swart, groen, geel is die ANC se kleure. -- Nee, dit was nie die rede gewees nie.

HOF: Net interessantsheidshalwe, wat het die groen kolle aangedui, mielielande? -- Nee, dit was die merke van dorpe wat jy daar kan kry.

MNR FICK: Nou u sê hierdie banier wat u gehad het, het u gekry in Junie 1985? -- Ja.

Maar hoekom toe eers? -- Dit is omdat voor daardie tyd het ons nog nie genoeg geld gehad om daarvoor te kan betaal nie. Die min geld wat ons gehad het was gewees vir noodgevalle.

As ek u getuienis reg verstaan sover, probeer u vir die

hof /..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

hof sê dat van Maartmaand of om die waarheid te sê voor Maartmaand al, het julle bestuurskomitee uitmekaar uit begin gaan. Nou wie het dan in Junie 1985 besluit dat hierdie is die banier van die organisasie? -- Ek en Thozi, die enigste oorblywende lede van die bestuurskomitee het 'n sekere man gevra om dit vir ons te laat maak.

Vir watter doel? -- Net dat ons dit moet hê.

Nee maar kyk, hier is net twee lede oor van die bestuur, die meerderheid is weg. Waarom sou julle nou op hierdie stadium vir 'n organisasie wat vir my lyk stagnant is, 'n banier wil hê? -- Ons wou dit net gehad het.

Ek stel aan jou dat die moeilikheid wat jy het wanneer jy antwoord gee, is omdat jy nie die waarheid praat nie. Julle het hierdie kleure lankal al aanvaar, voor die tyd. -- Nee, dit is nie so nie.

En ek wil aan u stel in Maartmaand 1985 het u hierdie banier van SEYCO al vertoon op 'n begrafnis. -- Nee, dit is nie so nie.

Hoe het dit gekom dat u in April 1985 na die vergadering van SERA toe is? -- Ek het daarvan gehoor dat daar 'n vergadering gaan wees van SERA. Ek het toe die vergadering bygewoon.

As 'n lid van die gemeenskap of as 'n bestuurslid van SEYCO? -- Wat wat gedoen het?

Hoe het u die vergadering bygewoon, as gewone inwoner of as bestuurslid? -- Ek het soontoe gegaan net as 'n persoon, nie in my hoedanigheid as 'n lid van SEYCO nie.

Nou is dit nie so nie dat SERA het voor hierdie tyd in April 1985 al bestaan. -- Ek het nie van SERA gehoor voor die vergadering wat ek bygewoon het daardie dag nie.

Stem u saam dat die vergadering wat u bygewoon het is nie 'n stigtingsvergadering gewees nie? -- Ek stem nie saam nie, want

by / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

by daardie vergadering was daar mense geki.s gewees as lede in die komitee van SERA en ons het hulle gesien.

Nou maar u weet nie of daar vantevore 'n ander komitee was nie? -- Nee, daar was nie vantevore 'n komitee gewees nie.

Op watter basis kan u dit vir die hof sê? -- Op grond daarvan dat ek vir die eerste keer in Somerset-Oos gehoor het van SERA die dag wat ek die vergadering bygewoon het.

Ek wil aan u stel dat hierdie SERA was in Maartmaand, was hulle ook al verteenwoordig op 'n begrafnis gewees. -- Ek het nie van SERA se bestaan in Maartmaand gehoor nie. Dit was eers in Aprilmaand by hierdie vergadering wat ek die eerste keer gehoor het van SERA.

Die volgende aspek wat ek met u wil behandel is die kwessie van Februarie 1985, die skool, wat daar gebeur het toe die boikot weer begin het in Februarie 1985. Hierdie kennisgewings wat julle so teen die deure gekry het, het daarop gestaan wie het dit uitgereik? -- Nee, dit het nie daar geskryf gestaan nie.

En het almal daar by die skool rondgeloop en probeer uitvind wie het hierdie goed opgesit? -- Ja.

Julle het om die waarheid te sê onmiddellik 'n vergadering belê dieselfde dag? -- Ja.

As iemand nou vir die hof kom sê het dat daardie dag was daar geen vergadering gehou nie, dit was doodstil gewees. Almal was verskriklik bang vir hierdie kennisgewings op die deure, wat sê jy daarvan? -- Dit is nie die waarheid nie, ons het iets gedoen.

Toe hou julle vergadering en u sê die skoliere kom sê hulle het klagtes. Nou wie is hierdie skoliere? -- Dit is almal die skoliere by daardie skool wat gekla het, maar toe ons verdere ondersoek ingestel het, het ons gevind dat daar leiers was

van / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

van die skoliere aangaande hierdie klagtes en een van hulle, na die ondersoek ingestel was, wat ek nog kan onthou, se naam is Toto Nangu.

En het julle toe vir die onderwysers loop sê kyk, julle het uitgevind die agtergrond van hierdie kennisgewings op die deure en wat die probleem is? -- Ja.

Het julle dieselfde dag teruggegaan na die onderwysers toe of na die skoolhoof toe en vir hom gesê kyk, ons het nou net 'n vergadering gehou. Die skoliere sê ons klagtes is nie oorweeg nie en ons gaan nie terug klas toe voordat dit oorweeg is nie. -- Ja, ons het die prinsipaal genader.

Is dit reg dat die enigste besluit wat op hierdie vergadering geneem is die dag was dat die klasboikotte gaan aan totdat die inspekteurs beskikbaar is oor twee dae? -- Ja.

En het die klasboikotte toe vir twee verdere dae aangegaan? -- Ja.

En na die twee dae, is julle terug klas toe? -- Nee, ons het nie teruggekeer klaskamers toe nie.

Hoekom nie? -- Omdat ons die inspekteur, mnr Phephetha daar saam met ons vergader het en nadat hy gehoor het wat die klagtes was, het hy gesê dat hy die griewe ook na die kantoor toe sal gaan gee en hy sal hoor wat besluit die kantoor, na aanleiding waarvan ons toe ook as skoliere besluit het dat ons ook nie na die klaskamers toe terug sal gaan nie, tot tyd en wyl ons hoor wat sy kantoor, dit is Phephetha se kantoor, besluit het.

ASSESSOR: Is dit op Uitenhage? -- Ja.

MNR FICK: En nou tot wanneer het die boikot aangehou? -- Tot ons besluit het op 'n dag dat op die Maandag ons 'n vergadering gaan hou en dat ons die ouers moet kry om in 'n saal te kom waar ons die hele ding met hulle moet bespreek.

Sê / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Sê nou net, kom ons probeer dit makliker maak. In 1985, het die boikot ooit opgehou? -- Nee, op die ou einde het ons glad nie skool toe gegaan in 1985 nie.

K1354 En die rede waarom julle die hele 1985 nooit skool toe gegaan het nie, is wat? -- Die redes daarvoor is in die eerste plek die boeke wat ons gevra het wat tekort was, het ons nie gekry nie. Tweedens, toe ons die saal gaan vra het vir die gebruik daarvan om met die ouers te kan vergader, dit het ons nie gekry nie. So dit is waar die dinge nou sleg geword het. Alles het nou versleg, ons kon nie weer met die ouers vergader nie.

Het julle skoliere daarna weer enige pogings aangewend om te vergader met hetsy die onderwysers of die skoolhoof of die ouers? -- Nie na ons nie meer die goed kon kry wat ons gevra het nie. Ons het nie meer 'n vergadering gehou nie.

Verstaan ek u reg, die vergadering wat hier gehou is op 4 FEbruarie 1985, was die laaste vergadering wat julle ooit gehou het? -- Nee.

Wanneer was die laaste vergadering wat julle skoliere gehou het? -- Dit was die 11de, op 'n Maandag.

<u>HOF</u>: 11de wat? -- 11 Februarie.

1985? -- Ja. Dit is die dag wat ons gaan vra het vir toestemming vir die gebruik van die saal waar ons met die ouers wou vergader het.

<u>MNR FICK</u>: Nou dit was die laaste keer wat julle ooit vergader het? -- Ja, dit was die laaste vergadering van skoliere.

En nòg die SRC nòg COSAS het verdere pogings aangewend om vergaderings te hou in 1985? -- Ja kyk, na die gebeure van die dag, die Maandag toe ons die saal gaan soek het of die toestemming gaan vra het vir die gebruik van die saal, het die skoliere nie meer teruggegaan skool toe nie tot die einde van die jaar.

Weet / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Weet u of die skole gesluit was daarna in 1985? -- Ja, ek weet daarvan.

Wanneer het die skole gesluit? -- Die skole was gesluit in 1985, dit is reg, maar die skool waar ek was as skolier, dié was nie gesluit gewees nie. Ons het self opgehou om skool toe te gaan op ons eie.

En u getuig dan ook dat op 'n sekere Dinsdag is daar 'n berig ontvang, dit is nou na die Februarie-vergadering, dat daar twee skoliere in aanhouding is by die polisie? -- Ja.

Weet u waar..

HOF: Ekskuus, laat ek net duidelikheid kry, ek het 'n bietjie vergeet. Hoe lank was dit na 11 Februarie? -- Bedoel u dat ons nou opgehou het om skool toe te gaan?

Nee, die berig van die twee wat in aanhouding is. -- Nee, dit was die vergadering van die 4de, daar rond, net na daardie vergadering het ons die berig gekry. Dit is voor die 11de se vergadering wat dit gebeur het.

Dankie.

MNR FICK: En waarvoor was hierdie mense, die skoliere, in aanhouding? -- Hulle was aangehou omdat daar gesê is dat hulle die mense is wat leiers is van COSAS en hulle is die mense wat vergaderings hou by die skool.

HOF: Wie was die twee nou? -- Ek onthou die een, Lulamile Yantolo.

Net een? -- Ek onthou net sy naam. Dit is net hy wat ek kan onthou op die oomblik.

MNR FICK: En hy was op die bestuur van COSAS? -- Ja, hy was op die bestuur van COSAS.

Die ander persoon wie se naam u nie kan onthou nie, was hy ook op die bestuur van COSAS? -- Ja, hy was.

Nou / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Nou weet u wanneer hulle vrygelaat is weer? -- Die Donderdag wat mnr Phephetha daar was, die inspekteur, dit is die dag wat ons saam met die skoolhoof na die polisie toe gegaan het, mnr Labuschagne, is hulle vrygelaat.

HOF: Dit is nou die Donderdag voor daardie Maandag, 11 Februarie? -- Ja.

MNR FICK: Nou ek wil dan met u gaan na 11 Februarie 1985. Nou u sê in u hoofgetuienis dat die skoliere het julle geroep na die skoolsaal toe. Wie is nou die skoliere wat julle ontbied het na die skoolsaal toe op hierdie oggend? -- Mense soos Toto Nangu is een van die mense wat ons na die saal toe geroep het.

En julle het toe 'n vergadering daar gehou en daar is besluit of daar is gesê julle gaan nie skool toe nie, of klasse bywoon nie, totdat julle klagtes oorweeg is? -- Ja.

En julle SRC lede stel toe voor dat julle 'n saal in die hande moet kry om die ouers uit te nooi en hulle in te lig? -- Ja.

U weet, hier is getuienis wat die hof moes hoor verlede week dat hierdie besluit om na die raad se kantore toe te gaan op 11 Februarie was al geneem op 5 Februarie 1984 by 'n vergadering by die skool. -- Na wie se kantoor?

5 Februarie 1985. -- Ja, na wie se kantoor, die raad?

Die raad se kantore. -- Nee, dit is nie so nie. Dit was besluit op die vergadering van die 11de.

Daar is ook toe besluit dat die SRC se lede is te min, al die skoliere moet saamgaan? -- Ja.

HOF: Hoe groot was julle skool? -- Tussen 600 en 700 skoliere.

MNR FICK: Nou hoekom het al 600 of 700 toe nou nie saamgegaan soos julle besluit het nie? -- Ek weet nie hoe dit gebeur het dat die ander agtergebly het nie, maar toe ons soontoe gegaan het

was / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

was ons 'n goeie groot klomp.

Maar het julle hulle nie opgestel in 'n prosessie en gesê luister, laat ons vreedsaam afstap nie? -- Nee, ons het sommer net so normaal gestap.

DIE HOF VERDAAG VIR MIDDAGETE /

DIE / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

DIE HOF HERVAT NA MIDDAGETE

JAMES BONISILE PLAATJIE, nog onder eed - (deur tolk)

VERDERE KRUISONDERVRAGING DEUR MNR FICK: Dankie. Nou terwyl julle so afstap na die kantore toe, het julle geloop en sing? -- Nee.

Loop en skree? -- Nee.

Doodse stilte gestap? -- Ons het net so met mekaar gesels, normaal.

En voor julle daar weg is by die vergadering, het julle besluit wie gaan die praatwerk doen namens die hele skool? -- Nee.

U kan tog nie ernstig wees as u dit sê nie? Julle nooi die hele skool uit om saam te gaan? -- Nee, ons het net saamgegaan maar dit is nie almal van ons wat gaan praat het nie.

En het julle toe besluit voor julle weg is of almal in die kantore ingaan of in die perseel gaan of tot waar die mense gaan? -- Ons het besluit dat die res van die mense daarbuite sal staan ongeveer tien mense sal ingaan.

Het julle by die skool al besluit dat daar sal tien mense wees wat ingaan? -- Ja.

En het julle dié tien by die skool al aangewys? -- Niemand is uitgewys nie, dit het net afgehang van die mense wat besluit om op hulle eie in te gaan, te "volunteer".

Maar het julle nie toe daar by die vergadering besluit maar kyk, ons moet nou darem die tien aanwys sodat al twee honderd nie begin vrywillig aanbied om in te gaan nie? -- Nee, ons het nie besluit wie almal sal ingaan nie, maar ons het geweet dit is nie al die mense teenwoordig wat sal ingaan nie.

Nou kom julle by die raadskantore aan, die terrein. Wat gebeur daar buite die terrein? -- Die terrein van?

Die / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Die terrein van die kantore van die raad. -- Met ons aankoms daar het ons daarbuite gestaan en dié wat besluit het om in te gaan het toe ingegaan.

Was dit die tien? -- Ja, my skatting van die mense was ongeveer tien.

Nou die ongeveer tien is toe in en die res het op die perseel agtergebly? -- Ja.

En stil en rustig daar gestaan? -- Ons het daar stil en rustig gestaan.

En die tien is toe in die kantoor in? -- Ja.

En waar is hierdie tien aangewys? -- Niemand het hulle uitgewys nie, hulle het op hulle eie daar besluit dat hulle namens ons gaan praat.

Ken jy vir Alex Mapela? -- Ja.

Was hy een van dié wat in die kantore, die perseel, ingegaan het? -- Ja, Alex het ingegaan.

Het hy homself vrywillig aangebied, is hy verkies, of hoe het die ding gewerk? -- Dit is mense wat vrywillig besluit het om in te gaan wat daar ingegaan het. Hy was nie uitgewys nie.

U weet, Alex Mapela het vir hierdie hof 'n ander storie vertel van wat sou gebeur het. Hy het vir die hof gesê 'n klomp het buite gebly en toe is die hele klomp in die perseel in en buite op die stoep het 'n groot klomp agtergebly en toe uit hulle is net tien in. -- Daar is nie 'n stoep by die administrasiekantoor nie.

Ek wil aan u stel wat werklik daar gebeur het. Julle klomp skoliere het daar ingegaan in die perseel, daar het niemand agtergebly nie en julle het almal probeer in daardie kantore ingaan. -- Nee, dit is nie so nie. Daar is nie 'n omheiningsdraad daar nie. By die administrasiekantoor kry jy nie 'n omheinings-

draad / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

draad nie.

En ek stel aan u mnr Rich het die klomp wat daar probeer inkom het, uitgejaag. -- Die enigste mense wat daar uit die kantore uitgekom het is die tien wat ek gesê het ek skat hulle ongeveer.

U sien toe vir mnr Memese, die burgemeester, nadat die klomp daar uitgekom het - die ongeveer tien, sien u vir mnr Memese en hy het 'n vuurwapen by hom? -- Ja.

Wat maak hy met die vuurwapen? -- Hy het vinnig by die deur uitgekom, met die vuurwapen gerig op die klomp waar ek gestaan het.

Was dit nou nadat die ongeveer tien uit die kantoor uit is? -- Dit is terwyl hulle nog besig is om by 'n ander deur uit te hardloop, dat hy met 'n ander deur uitgekom het.

En wat maak hierdie ongeveer tien toe mnr Memese nou met die geweer daar staan en dit rig op julle? -- Hulle het na ons toe gevlug.

En julle almal hardloop toe weg? -- Ja.

Nou in watter stadium het daardie twee persone nou uitgekom van die biersaal se kant af? -- Dit was op dieselfde stadium wat die tien uitgevlug het en Memese tevoorskyn kom met die vuurwapen wat op ons gerig is, kom hierdie twee nou van die rigting van die biersaal.

Nou is hulle geroep of ontbied deur mnr Rich of iemand anders? -- Nee, hulle was nie geroep nie.

U weet, Alex Mapela het vir die hof gesê nadat hy mnr Memese in die kantoor gesien het, het hy hom nie weer daardie dag daar buite gesien nie. -- Maar dit is nou Alex se getuienis, dit is wat hy sê. Ek praat wat ek weet.

En al wat Memese gedoen het volgens u, is dat hy het die

vuurwapen/..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

vuurwapen gerig op julle en toe is julle weg? -- Ja, ons het weggehardloop.

U weet, die verdediging het vir die staatsgetuies gesê iemand van die verdediging gaan kom getuig en sê dat mnr Memese, hy het daar uitgegaan na die biersaal toe en hy het mense van die biersaal af ontbied en daardie mense wat hy geroep het, het julle toe gedreig. -- Ja, dié wat u nou aan my stel is tussen die advokaat vir die verdediging en die persoon aan wie daardie stelling gemaak is. Wat my betref dit het gebeur net soos ek hier aan die hof vertel het.

En u het vir Petrus Antonie herken die dag, want hy is die man wat ŉ stok gehad het.

HOF: Hy is genoem Piet.

MNR FICK: Piet Antonie. -- Ek het hom gesien.

Die stok wat hy gehad het, was dit ŉ kierie of watse ding was dit? -- Dit was ŉ kierie.

Was dit al wat hy gehad het? -- Ja, hy het ŉ kierie by hom gehad.

En die ander ding wat die ander persoon gehad het, het u beskryf as ŉ mes? -- Ja.

Ken u die verskil tussen ŉ mes en ŉ assegaai? -- Ja.

Maar u sê dit was ŉ mes? -- Ek het nie spesifiek gesê dat dit ŉ mes is nie. My verstaan van ŉ mes is hierdie grootte, is ŉ mes Dit is nou die mes daardie. (Beduie).

HOF: Hoe groot is dit?

ASSESSOR: Ekskuus? Is dit ŉ mes? -- Dit is wat ek noem ŉ mes, is so groot.

HOF: Ja, 10 cm na 12 cm. -- Wat ek hier beskrywe is ver groter as ŉ mes want dit is so groot.

Dit is soos die eerste keer aangedui, ja. ŉ Halwe meter.

MNR / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

MNR FICK: Nou watse ding was dit? -- Dit is 'n assegaai; groter as 'n mes dan is dit 'n assegaai.

Nou ek stel aan jou in jou hoofgetuienis het jy gesê uitdruklik dit is 'n mes. -- Ek het nie so gesê nie.

Behalwe dit, is daar nog 'n ander moeilikheid. Die verdediging het gestel aan die staatsgetuies dat mnr Antonie, hy is 'n man wat 'n assegaai sou gehad het, nie 'n kierie of soos jy beweer nie. -- Nee, dit is nie so nie. Hulle maak die goed deurmekaar.

Die hof sal dit vind in volume 108 op bladsy 5 411. Nou ek stel aan u die deurmekaarpratery wat hier aan die gang is, is as gevolg van die feit dat julle wil wegsteek dat julle die mense daar met klippe gegooi het. -- Dit is nie so nie. Die wat ek vir die hof vertel is wat plaasgevind het en niemand het klippe gegooi daar nie.

En julle hele groep hardloop toe terug skool toe? -- Ja.

Watter tyd van die dag was dit nou? -- Dit was nog in die môre om 11h00.

Het julle in die klasse ingegaan, terug? -- Nee, ons het net daar rondgestaan en van ons is weg.

Nou julle klomp was seker baie kwaad gewees soos julle so onder mekaar gepraat het oor hierdie gedrag van mnr Rich, dat hy julle sommer uitjaag? -- Ja, ons was kwaad.

En julle was kwaad vir mnr Memese ook? -- Ja, omdat hy sommer so 'n vuurwapen op ons gerig het sonder om te hoor wat daar gebeur het.

Ek sien. -- Of wat die doel van ons besoek was.

Nou ek stel aan jou, julle is nooit terug skool toe nie. Julle het gegaan en julle het die burgemeester se huis aangeval en julle het mnr Antonie se huis aangeval en 'n klomp skade aangerig. -- Dit is nie so nie. Ons het weggehardloop terug

skool / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

skool toe.

HOF: Weet u van die aanval daardie dag op die huis van die burgemeester en mnr Antonie? -- Ja, ek het daarvan gehoor.

Wanneer het u daarvan gehoor? -- Terwyl ek al by die huis was het ek van een van die kinders van ons huis gehoor, wat ook by ons skool was.

MNR FICK: Nou in verband met die skoliere wat daar was toe mnr Memese en die polisie opgedaag het by die skool, waar was die skoliere toe mnr Memese na hulle sou geskiet het? -- Hulle was al weg waar hulle besig was om in ander strate weg te hardloop vanaf die skool se kant af.

Hoeveel skoliere was daar? -- Daar was baie kinders wat weggehardloop het in daardie strate.

En het mnr Memese iemand raakgeskiet? -- Ja, volgens wat ek gehoor het, 'n persoon wat in Mnandi woon.

Wie het u gehoor is raakgeskiet deur mnr Memese? -- Wat ek gehoor het is dat daar is 'n kind wat beseer was van Mnandi by die skietvoorval.

U wil nie nou maar die vraag antwoord en vir ons die naam gee nie? -- Was die naam aan my bekend gemaak ek sou lankal aan die hof gesê het wat die naam van die persoon is.

En as iemand beweer dat die kind op die skoolterrein geskiet is, dan is dit natuurlik ook nou vals? -- Ja, dit is vals.

Nou toe die polisie daar aankom op 'n later stadium weer met hulle bakkies, was mnr Memese en mnr Rich nog op die plek waar hulle gestaan het toe mnr Memese geskiet het? -- Ja, hulle het nog by dieselfde plek gestaan.

Wat het hulle gemaak? -- Memese het mos geskiet.

Maar ek dag hy het geskiet voor die polisiebakkies opgedaag het? -- Toe hy die eerste skoot gevuur het was die polisie

nog / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

nog nie in sig gewees nie, maar toe hy sy tweede skoot vuur dit is terwyl die polisievoertuie besig was om stil te hou.

Ek wil aan jou stel jou getuienis is vals oor wat daar gebeur het met hierdie skietery. Ek wil aan jou stel mnr Memese het geskiet nadat 'n klomp die polisie daar aangeval het; hulle was op pad na mnr Memese se huis toe, hy en mnr Rich, toe kry hulle die groep skoliere wat na hulle en na die polisie met klippe gooi en toe het mnr Memese geskiet, een skoot. -- Nee, dit is nie so nie, nie volgens wat u stel nie.

Net 'n paar algemene aspekte nog. Die raadslede in Somerset-Oos het hulle bedank in 1984 of 1985? -- Ek weet nie of hulle bedank het nie, maar ek kan nie onthou dat ek ooit 'n vergadering bygewoon het waar dit gesê was dat die raadslede bedank nie.

Ek wil aan jou stel dat SEYCO en SERA en COSAS het in November 1984 al 'n vergadering gehou. Ek wil aan u stel dat daar is al gesê dat die raadslede moet bedank. -- SERA en COSAS het nie in 1984 bestaan nie en daar was geen vergadering gewees wat SEYCO, COSAS en SERA die vergadering belê het of dat hulle met mekaar 'n vergadering gehou het nie.

En ek wil verder aan u stel dat die raadslede is na 'n volgende vergadering - hierdie vergadering was op 'n Sondag en die volgende Sondag is weer 'n vergadering gehou, en toe het die raadslede daar gesê by hierdie openbare vergadering hulle bedank. Jy moet daarvan weet. -- Ek sê ek onthou nie van so 'n vergadering in Somerset-Oos nie.

Weet u, was u deel van 'n afvaardiging wat die stasiebevelvoerder, luitenant Labuschagne, in Januarie 1985 gaan sien het in verband met sekere eise van die skoliere? -- Ek was teenwoordig in Februarie 1985.

Ek praat van Januarie 1985 toe die skoliere net met die

stasiebevelvoerder/..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

stasiebevelvoerder by die polisiestasie gaan praat het. Daar was nie inspekteurs by nie. -- Nee, ek was nie by nie.

Weet u van so 'n afspraak? -- Nee, ek weet nie daarvan nie.

Nou ek wil aan u stel op 10 Februarie, 'n dag voor hierdie probleme by die raadskantore, toe het 'n klomp van julle skoliere na die stasiebevelvoerder, luitenant Labuschagne, weer gegaan en hy het vir julle gesê dat die griewe wat julle het, het hy verwys na die gesag wat daarmee kan werk; toe is die skoliere ontevrede. En die volgende dag toe loop julle na die raadskantore toe waar die klipgooiery plaasgevind het. -- Nee, dit is nie so nie.

Ek dank u, ek het geen verdere vrae nie.

RE-EXAMINATION BY MR TIP: You were asked earlier on by my learned friend for the state whether you were a member of COSAS and you answered that you were at the school and you were a member of COSAS. Do you remember that? -- Yes.

Did you ever take a formal step to become a member, like signing an application form or anything like that? -- No.

COURT: Did anybody? -- No, we were not given any forms in respect of applications.

MR TIP: And then just one other aspect. You were asked in relation to the fact that you were still concerned with SEYCO in June 1985, about the detentions of some of the people on the executive, Banzana and Njenje. Do you recall that? -- Yes.

Now when they were detained around March 1985, did you consider them permanently removed from your executive? -- Yes.

No further questions, thank you.

COURT: How long were they detained? -- For a period of about three months.

NO FURTHER QUESTIONS

MESSRS / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

MESSRS TIP AND FICK EXCUSED FROM ATTENDANCE

From Tsakane:

PAULUS BOY DIALE, sworn, states (through interpreter)

EXAMINATION BY MR YACOOB: Where do you live? -- I live in Tsakane.

What is your address? -- 401 Matse Street, Tsakane.

COURT: Matse? -- That is correct.

MR YACOOB: How old are you? -- 58 years.

58? -- Yes, 58.

Now was Vusi Diale your son? -- Yes, he was.

Do you remember the date when he died? -- Yes, I do.

When was it? -- 4 October.

Which year? -- 1984.

Now is it correct that you received a message at work to the effect that something had happened to him? -- That is so.

Do you work in Brakpan? -- That is so.

And as a result of receiving that message, did you then get into Tsakane? -- Yes, I went to Tsakane.

Did you find anything unusual when you got to Tsakane and before you got to the house where your son was - we will get to that later? -- No.

Hm? -- No.

Did you go to a certain house? -- Yes, I did go to a certain house.

What did you find there? -- On entering the door of the kitchen, that is from outside, I found Vusi lying on the floor there.

Can you recall what injuries he had or not? -- I noticed the following injuries: one on the right cheek. The witness indicated the right but he says he meant the left cheek was the wound and the other one on his left hand, that is the outside

of / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

of the left hand; and another two on his left side of the chest. There was another wound on his left thigh.

Alright, now..

COURT: What type of wounds were they? -- I did not have a proper look to examine them in order to be able to say what type of wounds they were. I became so taken up by what was happening there, that I could not in fact describe the wounds, except to say these were open wounds that I am describing.

MR YACOOB: Now at this stage in 1984, during October 1984, was your son Vusi Diale still a scholar or what was the position? -- No.

What was he doing? -- He was attending some computer operating course in Johannesburg.

Do you know where in Johannesburg? -- No.

COURT: What day was 4 October, 1984? -- It was a Thursday.

MR YACOOB: Had your son matriculated by that stage? -- Yes.

When had he finished his matric? -- 1983.

Which school has he gone to? -- Mamelong High School.

COURT: In Tsakane? If you want to sit down during your evidence you are welcome to do so.

MR YACOOB: Who made the arrangements in respect of your son's funeral? -- I beg your pardon?

Who made the arrangements in respect of the funeral of your son? -- I made them.

Can you recall where the funeral was held? -- Saturday, the 13th. That is in October.

COURT: Why did it take so long? -- What happened is this. He was taken away to the government mortuary on Thursday. So I went there on Friday. On arrival there I was told that nothing had been done on his body, so therefore his body would only

become / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

become available on the coming Friday and that the body would be given to the funeral undertakers on that day.

Thank you.

MR YACOOB: Did the coffin arrive home on Friday, 12 October? -- Yes.

Was there a night vigil at your house? -- Yes.

And was there a service at your house on Saturday, 13 October? -- Yes, at home from 11h00. We left my house at 11h30 for church.

About how many people were there when you left your house for church? -- Between 500 and 600.

How was the coffin transported from the house to the church? -- In a hearse.

Which church did you go to? -- The Methodist church.

Who was the officiating priest? -- Rev Madikiza.

COURT: Spell it, please? -- Madikiza.

MR YACOOB: And apart from the reverend were there any other speakers at the church? -- Yes, my brother-in-law, Vusi's schoolmate and Mr Mkhonza.

Now how did it come about that Mr Mkhonza spoke at the church? -- What happened is this. The schoolfriend who is a mate to the late Vusi, the deceased, asked his elder brother namely Mkhonza, to speak because he, the friend, was frightened by the audience. He had stage fright.

COURT: Who was the friend? -- I do not know his name.

MR YACOOB: Did the audience consist mainly of younger people, older people? -- The majority of the audience was elderly people.

Now can you recall what Mr Mkhonza and your brother-in-law said at the funeral? -- My brother-in-law was in fact speaking on behalf of the family, thanking the people present there

for / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

for having taken the opportunity of being there and attending the funeral of the Diale son. And Mkhonza also was saying something along that line, thanking the residents of Tsakane for having attend this funeral of the Dailes who were burying their son, who met his death because of being shot for no reason.

When the coffin was taken out of the church after the church service was over, where were you walking in relation to the coffin? Can you remember? -- This was transported in a hearse. I was in the car immediately behind the hearse, called a family car.

I would like to get to a stage slightly before that and that is the time when the coffin was being carried from the church to the hearse. -- I was immediately behind the coffin which was being carried to the hearse.

Now did you see any flag in front of or in the immediate vicinity of the coffin, which had the picture of a gun on it and coloured red? -- No.

Do you know what an AK47 is? -- No, I only hear about that.

Now at the same stage as you were walking near the coffin, did you then see any flag or banner with a hammer and a sickle depicted on it? -- No.

Did you see any AZAPO flag or banner of any kind, belonging to an organisation called AZAPO? -- No.

How did you travel? You said you travelled from the church to the graveyard in a motorcar, is that correct? -- Yes, that is so.

When the vehicle in which you were was approaching the graveyard, did you see any vehicle approaching you? -- Yes, there was a Hippo which came from the opposite direction.

Can you tell the court what happened when, or immediately after the vehicle in which you were, stopped at the graveyard

for / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

for you to get off? -- When we arrived at the graveyard just as the car in which I was travelling, stopped; that Hippo started firing teargas.

Did you see where any of the teargas cannisters landed? -- There was one which landed next to the car and others landed a but further from the car.

What effect did this teargas have on the car, if any? -- The crowd ran away with their noses pressed.

What did you do? -- I followed the coffin to the grave.

And what happened after that? Can you describe to the court, please? -- This happened when we were driving into the graveyard. The Hippo I was talking about was travelling in the opposite direction, which is passing the graveyard, when all this happened. It was moving, it was not stationary.

COURT: Did it drive off then? -- Yes, it fired the shots while it was passing, it went past.

MR YACOOB: Did you hear anything as the Hippo went past and as it went into the distance? -- As it continued moving up in that direction, it kept on firing the shots.

COURT: Did it go alongside the procession? -- Yes, alongside the procession.

MR YACOOB: Did the sound that you heard die down or not? -- It continued for a very long time, for two to three hours and then it stopped.

How long did the whole of the funeral last? -- We were fast. It took us about three hours to fill the grave.

COURT: Three hours to fill the grave? -- No, it is a mistake. I confused it with the two to three hours I just gave as an estimation. About 30 minutes.

MR YACOOB: Now in relation to the 30..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

COURT: Just a minute. What is the two to three hours then? -- That is the period it lasted. That is the period which passed while the Hippo was going up, firing the shots until it stopped shooting.

And in total you were 30 minutes in the graveyard? -- That is the filling of the grave took us about 30 minutes.

Yes, but before you fill the grave you have a short service there? -- Yes, there was some singing.

Yes, but do you include that in the 30 minutes? -- No, no, I do not include that. That I include in the two to three hours I just mentioned because while we were standing and signing at the grave side, the shooting went on by the Hippo which passed there.

MR YACOOB: Was it nearby or a distance away? -- It was quite far.

COURT: Now how long did the whole proceedings last in the graveyard? -- There was some singing and a prayer, further singing and the coffin was lowered into the grave.

Yes, now just answer the question? -- Everything about two hours.

Yes, thank you.

MR YACOOB: While the singing was still carrying on, was the police still at the graveyard or were they not there anymore? -- There were policemen on the opposite side, that is in the other street.

And you said that you heard the sound of teargas being fired far away at that stage?

COURT: He has said that four times already.

MR YACOOB: As my lord pleases. Did you manage to fill the grave without any further incidents taking place at the

graveyard/ ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

graveyard? -- When we were about to finish everything there, that is now justputting up the heap proper of the grave, the same Hippo came there, travelling again in the direction from which it came earlier, and again at this stage busy firing shots. At that stage it was firing teargas and bird shots.

COURT: Let me just get clarity on this funeral because I am not clear. When the Hippo passed your procession for the first time it fired teargas only? -- Yes.

Now did a number of people run away and a number of people enter the cemetary? -- Yes.

How many people were there in the cemetary then after the Hippo had passed? -- There were quite many. I am not in a position to tell how many there were, but they were quite many.

Many more than there had been at your home earlier that morning? -- Yes, there were.

So can we say a thousand or thousands? -- Thousands.

Now when the Hippo returned, the people were still in the cemetary were they not? -- Yes, they were.

All the people or had they started going home? -- Some were already busy going out.

Yes, thank you.

MR YACOOB: Thank you. You say teargas and bird shot was being fired at this stage. What effect did this have on the people? -- It caused the people to run away altogether now.

Did you thereafter go home? -- Yes, we went home.

Was there any incident at home, or not? -- Yes, at home while we were busy now with the food which was to be served to the people, some two Hippo's approached this time and teargas was fired. One of the cannisters dropped next to the door and the other one in the vicinity where the food was, as a result of

which / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

which the food, the dishes with food fell from the table.

I have no further questions, thank you.

KRUISONDERVRAGING DEUR MNR JACOBS: Dankie, edele. Kan ons net duidelikheid kry. Die Donderdag, 4 Oktober, moes die seun van u dan nie klasse bygewoon het daardie dag nie? -- Nee, hy was daar by die skool gewees; toe hy sy eksamens geskryf het, het hy al sy vakke deurgekom behalwe een. So die reëling was dat hy weer moes bel om te verneem wanneer die ander gaan skryf, dat hy dan 'n hereksamen gaan skryf saam met hierdie wat gaan skryf. Dit wil sê hy moes die Donderdag telefonies met die mense in verbinding getree het.

Ek verstaan nou heeltemal nie. Was dit nou 'n hereksamen vir sy matriekeksamen of vir hierdie ander kursus wat hy geneem het? -- Nee, dit was vir die "computer".

HOF: En wanneer was die vorige eksamen gewees waar hy een vak nie gehaal het nie? -- Dit was in Juniemaand.

So hy was tuis? -- Ja.

MNR JACOBS: En hierdie plek waar jy hom gekry het, was dit ver van jou huis af? -- Ja, dit is ver want dit is op pad as 'n mens na die kantoor toe gaan.

Op hierdie 4de Oktober 1984, kan u vir die hof sê was daar onluste in Tsakane gewees? -- Nee.

Weet u van geen onluste nie?

HOF: Is dit nou op die spesifieke dag of dae daarvoor ook?

MNR JACOBS: Of dae voor die 4de. -- Nee.

U het hierso gepraat dat op die vergadering of op die diens wat daar gehou is, is daar gesê dat hy onnodig doodgeskiet is. Nou waar het hierdie seun van jou sy beserings opgedoen? -- Volgens die berig die ma van die oorledene sê dat sy hom wakker gemaak het om 11h30. Hy was op pad na die kantoor toe, dit

is / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

is die administrasiekantoor. Op pad soontoe sien hy dat daar kinders aangehardloop kom in die teenoorgestelde rigting van hom, dit wil sê vanaf die rigting van die kantoor. En hulle sien toe daar is polisie wat kom. As gevolg daarvan het hulle ook omgedraai en weggehardloop.

ASSESSOR: Is dit nou u seun? -- Ja.

HOF: Was die kinders op pad van die administrasiekantoor af? -- Ja, van die rigting van die administrasiekantoor af.

En was hulle gejaag deur die polisie? -- Die polisie skiet traangas en die kinders is besig om weg te hardloop.

MNR JACOBS: Is dit skoolkinders? -- Ja.

Want u sien, ek kan nie verstaan nie. Die oorledene is dan - wanneer sou hy dit nou vertel het? As hy omgedraai het en saam met die kinders weggehardloop het? -- Sy maat wat in sy geselskap was het dit vertel.

Want u het nou-nou vir ons gesê die oorledene het so gesê.

HOF: Nee, mnr Jacobs.

MNR JACOBS: Dan is ek jammer dat ek verkeerd verstaan het. Dat hy vir sy ma gesê het, het ek verstaan; maar ek sal dit daar laat. Kan u vir die hof sê wie is die maat van die oorledene? -- Hy is daar in Tsakane.

HOF: Het hy 'n naam? -- Hy is bekend onder 'n speelnaam van Ntshayi.

MNR JACOBS: En die maat van hom, is hy nog in die skool of is hy ook al uit die skool uit? -- Hy is nie meer op skool nie.

Was daar 'n formele geregtelike doodsondersoek gehou na die oorsaak van die dood van u seun en waar het hy sy dood tegemoet gegaan? -- Die polisie het die lyk verwyder vanaf hierdie huis en dit na die staatsdodehuis toe gestuur.

Ja, ek vra was daar agterna 'n formele geregtelike doods-

ondersoek / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

ondersoek gehou? Verklarings van julle almal gekry of het julle getuienis afgelê by 'n ondersoek? -- Daar was briewe reeds wat geskrywe is na my toe deur Priscilla Jana, maar die briewe het nooit by my uitgekom nie. Andersins was ek by geen plek gewees waar hulle vir my gesê het van die oorsaak van dood, waar daar 'n besluit was nie.

Die seun van jou, kan jy onthou toe hy in die skool was of hy 'n lid van COSAS gewees het? -- Nee, in Tsakane was daar nie COSAS gewees nie.

Is u seker daarvan? -- Ja.

Ek wil dit aan u stel dat u is heeltemal, absoluut verkeerd, dat daar is 'n tak van COSAS in Tsakane. -- Ek het eers begin hoor van COSAS in die jaar 1985. In 1984 was daar nie COSAS gewees nie.

Was hy 'n lid gewees van die Tsakane Youth Organisation of Congress? -- Al die goed wat u van praat nou het eers in 1985 begin. In 1984 was daar niks gewees nie.

En in 1984 was daarso 'n organisasie bekend as Tsakane Civic Association? -- Nee, ek sal dit nie ontken nie, maar ek het nie daarvan geweet nie.

In 1984 was daar skoleboikotte in Tsakane? -- Nee.

HOF: Het u ander kinders op skool gehad in 1984? -- Ja, die suster van die oorledene.

Hoërskool? -- Ja.

MNR JACOBS: In watter skool was sy? -- Dieselfde skool, Mamelong.

In watter standerd was sy in 1984? -- Form V.

Goed, ek wil na hierdie begrafnis toe kom. Ek sal weer terug kom - edele, ek gaan probeer om die geregtelike doodsondersoek in die hande te kry. Ek het nie geweet dit sal ter sprake

wees / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

wees vandag nie, ek probeer intussentyd dit kry. Ek sal solank aangaan met die getuienis op ander aspekte. Ek verstaan hierdie getuienis van u, of laat ek dit liewer so stel, die mnr.. die vriend van die oorledene wat by die kerk moes praat, wie is hy? -- Dit is 'n vriend van hom, eintlik 'n klasmaat. Ek weet nie wat sy naam is nie.

Maar hoe het dit dan nou gekom dat hy spreker sou wees? Het hy jou genader, het jy hom genader? Dan moes jy tog geweet het wie is sy vriend en dit is 'n klasmaat van hom? -- Nee, hy het kom vra dat sy broer namens hom moet kom praat.

Maar nou verstaan ek dit glad nie. Hy het dan aanvanklik - sou hy nie aanvanklik die spreker gewees het nie? -- Nee.

So dan.. -- Hy het gesê hy is bang vir mense daar.

Hoekom bang vir mense? -- Die mense was te veel daar, hy was bang om tussen 'n klomp mense te gaan staan en praat.

Maar dan het hy mos nie nodig gehad om te praat nie? Jy sê dan hy het kom vra dat sy broer daarso praat? -- Ja.

Nou maar dan kan ek nie insien vanwaar kom die kwessie van enige "stage fright" nou in, soos u dit netnou genoem het, ter sprake nie? -- Die posisie is dit was eers by die punt waar hy moes gepraat het dat hy besluit het daar dat sy broer namens hom moet praat, maar oorspronklik sou hy gepraat het.

HOF: Maar dan moet u mos sy naam ken as hy op die program is? -- Nee, ons het nie 'n program geskryf gehad nie.

Al was dit nie 'n geskrewe program nie, u moet weet wie die mense is wat praat? -- Nee, dit was nie 'n geskrewe program nie.

MNR JACOBS: Nou hoe het dit dan gekom dat hy 'n spreker sou wees? Wie het hom genooi? -- Wat gebeur het is ons het nie eens geweet die man kom praat nie. Terwyl ons daar by die kerk was en terwyl die diens aan die gang was, het hy daar opgekom en gesê

dat / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

dat hy as 'n vriend sou graag wou gepraat het, maar hy is bang vir die klomp mense wat daar teenwoordig is. Hy vra dat sy broer namens hom iets sê. Dit is nie 'n ding wat ons vantevore geweet het, voor ons by die kerk kom nie.

HOF: En u het hom ook nie geken as 'n vriend nie? -- Nee. Vusi was nie 'n kind wat baie geloop het nie en dié een het ek nie geken nie.

MNR JACOBS: Jy sien, jou getuienis is vir my baie eienaardig. Jy kan glad nie vir die hof sê wie is hierdie man nie, maar dan sê jy sy broer is mnr Mkhonza. Is dit reg? -- Dit is reg, sy broer was aan my vantevore bekend op sy naam, want ons het al by ander plekke ontmoet voor hierdie dag. Hy is 'n ouerige man, maar hierdie seun van my se vriend dié ken ek glad nie.

Maar dan moes jy geweet het as dit sy broer, mnr Mkhonza is, hy is dan seker ook 'n sekere mnr Mkhonza? -- Ek sal dit nie ontken nie. Ek ken die man wat hy sê is sy broer as Mkhonza. Dit kan wees dat hy ook 'n Mkhonza is, maar ek weet nie. Ek ken nie sy naam nie, ek weet nie of hy 'n Mkhonza is nie of wat die broers se verwantskap is nie.

Ek wil bietjie verder gaan met jou. Kom ons kyk net 'n ander aspek want..'n Ander aspek wat my bietjie pla is jy sê toe julle by die begraafplaas gekom het, het 'n Hippo van voor af gekom? -- Dit is so, ja.

Nou waarvandaan het die Hippo gekom? Uit die begraafplaas uit of waarvandaan, want julle is mos nou in die veld by die begraafplaas? -- Nee, die begraafplaas is nie in die veld nie, dit is in die lokasie.

Is dit nie eenkant, apart nie? -- Daar is 'n straat van vooraf soos ons gery het daar. Aan jou linkerhand het jy die huise, dit is die lokasie, en dan die straat wat die Hippo in opgekom

het / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

het, kom van heel onder af.

Lop dit tussen die huise en die begraafplaas deur? -- Ja.

Nou goed. Toe sê jy soos die Hippo aankom, skiet hy nou sommer so sonder enige rede traanrook daar? -- Ja, dit is so.

En toe hardloop die mense weg? -- Ja, hulle het weggehardloop orals oor daardie plek.

Het hulle gehardloop in die woongebied in, weg? -- Nee, in die begraafplaas se erf.

Maar was die mense wat nou voetgangers was, was hulle nie ver agter julle wat in die karre was nie? -- Nee, niemand het daar te voet gekom nie, die mense was almal in voertuie gewees.

Maar jou voertuig was tog van die voorstes? -- Ja, onmiddellik na die lykswa.

En jy sê daar was duisende mense gewees met voertuie? -- Hulle was vreeslik baie.

Maar dan moes daardie karre tog ver agter julle gewees het. Waar kon hulle dan weggehardloop het? -- Dit het so gebeur. Die voertuie kom aan tot net buite die begraafplaas se hek. Dan stop hulle daar, so met die stoppery sal hulle orals daar stop die voertuie. Dan klim die mense uit die voertuie uit en stap hulle te voet om by die hek in te kom van die begraafplaas. In daardie stadium wat hulle nou so gestap het om in die begraafplaas in te kom, toe skiet die polisie, die Hippo, toe die traangas, as gevolg waarvan die mense toe weggehardloop het.

Maar daar maak jy nog weer ŉ ander fout. Hulle het nie weggehardloop nie, hulle het in die begraafplaas in gehardloop? -- Ja, met die weghardloop bedoel ek dat hulle in die erf van die begraafplaas in gehardloop het. Dit is ŉ groot erf daarbinne.

En dan sê u die polisie, die Hippo gaan verby en vir twee uur skiet hy maar net aan agtertoe. Ek verstaan dit nie.

Waarna / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Waarna skiet hy toe? -- Ek weet nou nie waarna skiet hy nie, want ons is nou in die begraafplaas.

Ek stel dit aan u dat u is heeltemal verkeerd. U is besig om vir die hof 'n storie op te maak dat die polisie sommer nou net weer so geskiet het op julle. Dit is waarom jy sulke snaakse stories vertel. -- Nee, ek praat die waarheid. Ek is hier om die waarheid te praat.

Kan jy onthou dat jy 'n verklaring gemaak het aan die polisie omtrent die oorsaak, omtrent hierdie seun van jou? -- Ja, ek onthou dat ek soontoe was.

En 'n verklaring gemaak het aan die polisie? -- Ja, dit is so.

Was dit 'n verklaring wat beëdig is? -- Nee, ons het die verklaring daarbuite gemaak.

HOF: Julle het wat? -- Buite die kantoor daar, sommer op die erf buitekant.

By die polisiekantoor? -- By die administrasieraad se kantoor buite op die erf.

MNR JACOBS: Was jy nie by die lykshuis gewees nie? -- Ek was.

Het u nie daar 'n verklaring gemaak dat u u seun daar geïdentifiseer het nie? -- Nee.

Ekskuus, ek is jammer? -- Nee.

U het nie? Het u die verklaring geteken agterna? -- Ja, hulle het gesê ek moet teken.

Kyk, die huis waar jou seun se lyk gevind is deur jou, is dit in Xhozastraat? -- Ja, in Xhozastraat.

Jy sien, ek het hier 'n verklaring wat blykbaar deur jou geteken is. 'n Oorspronklike verklaring met oorspronklike handtekeninge op. Kyk net daarna? -- Ja, ek het daar geteken.

En jy het dit beëdig daarna. Hulle het dit vir jou oorgelees en beëdig en jy het bevestig wat daarin staan. Kan ek

dit / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

dit net kry, ek wil dit net lees? -- Nee.

Jy sien, ek wil dit aan jou stel dat in hierdie verklaring het jy 'n verklaring gemaak dat op 4/10/84 - ek sal dit vir jou lees:

"On 4 October 1984 at about 12h00 I was at work when I received a message that my son, Bantu male Michael Vusi Diale, have been shot dead during the rioting at Tsakane township."

Het u so-iets gesê vir die polisie? -- Ja, dit is so.

Nou jy sien dit is dan net een punt wat ek hierso met jou wil opneem en dit is dat dit was dan deur onluste en geweldpleging dat jou seun dood is? -- Nee.

Maar hier sê jy dit dan self in jou verklaring nou? -- Nee, dit is nie wat ek gesê het nie. Met my aankoms by die kantoor het ek gesê dat ek 'n boodskap gekry het dat my kind dood was en ek is toe na Xhozastraat toe, waar ek my kind se lyk gevind het. Hy is doodgeskiet. Ek weet nie waarvoor is hy geskiet nie. Ek is toe daarvandaan uit, ek het in die kar ingeklim en weggery.

Ek stel dit aan u dat in hierdie beëdigde verklaring het u dit uitdruklik gestel dat u die boodskap ontvang het dat u seun geskiet is gedurende onluste, oproer in die Tsakane dorpsgebied en jy het die verklaring geteken. -- Nee, ek het nie gesê dat daar onluste was nie. Daar was ook nog nie onluste gewees in Tsakane daardie tyd nie.

Kom ek wil dit nou aan u verder stel dat daar was daardie spesifieke dag onluste gewees en dit het begin by die park in Xhozastraat waar daar 'n groot samedromming van hierdie jongmense was. -- Nee, ek weet nie want ek was by die werk gewees. Al wat ek weet is dat my kind en sy vriend was op pad na die kantoor toe.

En / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

En ek wil dit verder aan u stel dat daar in Vilakazistraat daardie selfde oggend toe hierdie dinge plaasgevind het, was daar 'n ligte afleweringsvoertuig, 'n "van", was aan die brand gesteek. -- Hoe laat was dit gewees?

Dit was om 11h40. -- Nee.

Wat bedoel u, nee?

HOF: Wat is nee? Beteken dit u weet nie of dit is nie waar nie? -- Ek weet nie.

MNR JACOBS: En ek wil dit verder aan u stel, dat dit is op daardie geleentheid toe die polisie die mense uiteengejaag het, was hulle aangeval gewees met klippe deur die jeugdiges en toe is daar gevuur en toe is jou seun daarso geskiet. -- Nee, dit is nie so nie. My kind en sy vriend was met Zulustraat af op pad na die kantore toe. Toe die ander kinders tevoorskyn gekom het van vooraf waar hulle deur die polisie gejaag was, het my kind en sy vriend in Xhozastraat ingedraai vanaf Zulu, dit wil sê op die kruising van Zulu en Xhoza. Hulle het nie 'n brandende voertuig gesien nie, daar was geen voertuig wat gebrand het in daardie omgewing nie. Hy het wel, dit is sy vriend, toe later verneem dat daar wel 'n voertuig was wat aan die brand was in die omgewing van die ander straat, maar nie waar hulle was nie.

Sê net vir my, hierdie vriend van jou seun, jou oorlede seun, was hy 'n persoon met die naam van Odo Mhlongo. -- Wat, Mhlongo?

HOF: Dit is nie dalk Mahlango nie?

MNR JACOBS: Die spelling is hier so - dit kan Mahlango wees, dat dit 'n spelfout is, maar die spelling wat ek nou gegee het is soos ek dit hier kry. -- Wat is dit?

Odo Mhlongo of Mahlango moontlik as dit 'n spelfout is. -- Nee, ek ken hom nie. Die ene wat ek ken, ken ek, maar ek ken

nie / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

nie vir Odo Mhlongo nie.

En die een wat jy ken, wat is sy naam? -- Dit is die ene wat ek sê is Ntshayi.

Waar is dié persoon nou? -- Hy is daar.

Het hy getuienis afgelê by die lykskouing, weet jy? -- Nee, daar was niemand wat 'n lykskouing bygewoon het voor 'n landdros nie.

Het jy sy naam opgegee as 'n moontlike getuie vir die polisie? -- Nee.

So ek stel dit aan u dat hierdie storie wat u vir die hof vertel dat u seun so onskuldig daar sou geloop het, is die onwaarheid. Hy is 'n man wat deelgeneem het aan onluste daardie dag, oproer en dat hy in dié geval daar doodgeskiet is. -- Nee, nee, ek ontken dit.

En ek stel dit verder aan u dat hierdie storie wat u vertel van die Hippo wat sou gekom het en vir twee uur lank daar sou geskiet het is 'n onsinnigheid wat nie gebeur het nie. -- Ek vertel die waarheid. As die advokaat besluit dat ek nou nie die waarheid vertel nie en dat ek leuens vertel, is dit goed.

En jy kan nie vir die hof sê waarheen hierdie voertuig, die Hippo vir twee uur lank na geskiet het nie? -- Die skiet na mense.

Waar is die mense wat hulle na geskiet het? Watter mense? -- Dit is die mense wat op pad was na die begrafnis toe.

Nou skiet hy vir twee uur lank na mense wat op pad is na die begrafnis toe. Is dit wat u getuienis is? -- Ja, daar verder na daardie kant toe, heelbo bokant die lokasie weet ek nie na wat het hulle geskiet nie.

Hierdie mense steur hulle nie aan die skietery nie, hulle kom maar rustig aan na die begraafplaas toe? -- Kyk, wat gebeur

het / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

het is dit. As die Hippo daar verbykom en skiet dan hardloop hulle weg. Na die Hippo verby is, dan kom hulle terug.

Maar die Hippo het nie weggegaan nie, hy het daar aangehou skiet het jy mos vir die hof vertel, twee uur lank? -- Nee, maar dié ry op.

HOF: Was daar by die begrafnis beperkings geplaas van enige aard deur die landdros? -- Nee.

Dankie.

MNR JACOBS: Na 4 Oktober 1984 kan u vir die hof sê, was daar daarna onluste in Tsakane? -- Nee, in 1985 wel.

En in 1984? -- Nee.

Het jy nooit gesien dat daar padblokkades gewees het in 1984 nie? -- Nee.

En in 1985? -- Die omgewing waar ek woon was daar geen padblokkade gewees nie. Daar was wel heelonder in 'n ander gebied.

In 1984 was daar eiendomme van die raad, van die swart raad daar op Tsakane, was dit beskadig en verbrand? -- Ek het dit nie gesien nie.

Het u in 1985 gesien dat daar eiendomme van die raad, biersale en ander geboue van die raad beskadig word? -- Daar is 'n klein biersaaldepot daar by my wat aan die brand gesteek was in 1985.

Het jy in 1984 gesien dat raadslede, swart raadslede se huise verbrand was of beskadig was? -- Nee.

HOF: Het u daarvan gehoor? -- Nee.

MNR JACOBS: Het u gesien dat polisiebeamptes, etlike polisiebeamptes se huise aan die brand gesteek en beskadig was in 1984? -- Nee, ek weet nie daarvan nie.

En in 1985? -- Wat?

1985? -- Ook nie in 1985 gesien nie, behalwe dat ek

daarvan / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

daarvan gehoor het sonder om te sien.

Het u kennis gedra dat byvoorbeeld een van die hostelle daarso waar die munisipale polisie gehuisves word, dat dié beskadig is en gepoog is om dié aan die brand te steek? -- Nee, ek weet nie.

Daar was skoleboikotte in daardie gebied gewees in 1984 en 1985. Het jy kennis gedra daarvan? -- Nee, in 1984 was daar nie boikotte gewees nie. Ek het wel daarvan gehoor in 1985.

En is dit reg dat die moeilikhede wat daarso ontstaan het in Tsakane het gekom as gevolg van die ontevredenheid met swart plaaslike besture of stadsrade? -- Nee, ek weet nie.

Was daar nie ontevredenheid met die raadslede in Tsakane nie? -- Nee, ek weet nie, want ek het nie eens die verkiesings bygewoon nie. Ek het gewerk.

Was daar nie toe ontevredenheid omdat daar huurverhogings was nie? -- Nee, ons het die huur betaal.

Was daar nie ontevredenheid oor mense wat nie huise kon gekry het nie? -- Nee, daar was mense gewees wat die huise gehad het nie, maar dié was plek gegee buitekant die lokasie. Die plek was bekend as Silver Town. Die mense het daar huise of strukture opgerig wat van sinkplate gemaak was.

En was daar nie ontevredenheid onder die mense in Silver Town dat hulle ook huise in Tsakane wou gehad het nie? -- Nee, ek weet nie, maar wat ek wel van geweet het vroeër, is dat toe die mense getrek het van die ou lokasie af en daar geplaas was waar hulle was, was hulle belowe dat daar huise gebou sou word vir hulle wat hulle dan sou moes huur.

ASSESSOR: Is dit nou Silver Town se mense? -- Ja.

MNR JACOBS: Is daar in die algemeen geagiteer daar teen die onderwysstelsel en die gebrek aan opgeleide onderwysers? --

Nee / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Nee, ek weet nie daarvan nie. Ongelukkig is ek nie 'n skolier nie.

U sien, is dit nie so nie dat Tsakane is glad nie so 'n groot plek nie? -- Tsakane is groot.

En het u beweeg in daardie gebied, in die woongebied van Tsakane? -- Nee.

En u weet niks van wat daar aangegaan het in daardie gebied nie? -- In watter tyd?

In 1984. Vat dit nou maar van Juniemaand 1984 tot Juliemaand 1985. -- In Juniemaand was daar niks gewees nie.

Van daardie tydperk van Junie 1984 tot Julie 1985. -- Ek het niks geweet van tussen daardie tyd van Junie !984 tot Julie 1985 nie. Ek het net geweet van hierdie tyd wat hierdie ongeluk plaas gevind het met my kind in Oktober 1984.

Jy het ook niks geweet van die organisasies COSAS of TSAYCO, dit is Tsakane Youth Congress nie? -- Ek het daarvan gehoor in 1985.

Het jy enige vergaderings wat hulle gereël het, bygewoon? -- Nee.

Ek wil dit net aan u stel dat u maak daar heeltemal 'n fout, dat hierdie organisasies het reeds bestaan, COSAS en TSAYCO se takke in Tsakane, in 1984. -- Ek sê aan u dat hulle nie bestaan het nie.

Ons het getuienis hier gehad dat daardie organisasies was bedrywig in 1984, in Tsakane. -- Nee, ek betwis dit, want selfs die "army" om in die lokasie in te kom was eers op 2 Oktober 1984. Die hele tyd voor dit was daar nie eens polisie wat daar gepatrolleer het nie.

Hoekom het die "army" ingekom soos jy nou self sê, op 2 Oktober 1984? Watter rede was daar om die "army" in te bring

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

-- Ons weet nie.

Sonder rede ingebring? -- Ja, hulle het sommer daar ingekom en te voet daar gestap en die plek gepatrolleer.

Hoewel u geweet het dat daardie 2de - die 2de dink ek - was dit die 2de - was daar al 'n kar verbrand en jou seun was al doodgeskiet daar gewees in voorvalle. Of was dit die 4de? Die 4de, ekskuus.

HOF: Nee.

MNR JACOBS: Nee, ek stem saam, ek het nou gesien die 4de. So hulle het die "army" daar ingebring voor die 2de.

HOF: Nee, voor die 4de.

MNR JACOBS: Voor die 4de.

HOF: Ja, as dit op die 2de is, dan is dit op die 4de.

MNR JACOBS: Ek wil net hierdie verklaring - ek het ongelukkig nie afskrifte kon gemaak het nie, want ek het dit nou eers gekry vanmôre, maar ek sal dit graag wil inhandig as BEWYSSTUK - dit is die een wat die getuie geïdentifiseer het as wat hy geteken het.

HOF: Die verklaring sal ingaan - wat is sy datum?

MNR JACOBS: Ek sal dit nou vir die hof gee. Dit is 'n beëdigde verklaring deur Paulus Diale wat afgeneem was op 4 Oktober 1984 en beëdig is op 16 November - nee, dit is geteken op daardie dag, 4/10/84.

HOF: Dit sal ingaan as BEWYSSTUK CA.35-

MNR JACOBS: Soos dit u behaag, ek sal dit net merk. Ek wil net een aspek vir jou vra. Die dag van die begrafnis van jou seun, was daarso baniere gewees? -- Nee.

U het geen baniere gesien nie? -- Nee.

En met die begrafnis toe die polisie nou so skielik, onverwags donshael en toe ook weer traanrook gebruik het, is (30

enigiemand / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

enigiemand daar noodlottig beseer of getref? -- Nee, dit was net die donshael wat mense beseer het.

Jyself, het jy beserings opgedoen? -- Nee.

Dankie.

RE-EXAMINATION BY MR YACOOB: Kan ek net die verklaring sien?

HOF: Ja, seker.

MR YACOOB: I would like to place on record at this stage, we might loose it at some stage that ex facie the document itself it appears to have been sworn on 16 November 1984.

COURT: That is already on record. It was signed on 4 October but sworn to on 16 November.

MR YACOOB: As your lordship pleases. Do you recall making the statement that was shown to you? -- Where?

Do you recall signing the statement or not? -- I did sign a statement, yes.

Do you recall whether the statement was read back to you and interpreted to you before you signed it? -- No, it was not read to me. I only made a statement and then I was told to sign.

If one were to use a telephone, what is the nearest place from your house that one would normally go to, to use the telephone? -- There is none, except going to the office.

Which office? -- Administration office.

Now you recall your evidence that a report had been received to the effect that your son and his friend saw children running from the direction of the administration board. Do you recall that evidence?

MNR JACOBS: Ek wil nie my geleerde vriend in die rede val nie, maar ek dink aanvanklik was sy getuienis nie soos mnr Yacoob sê nie, maar hulle het van die administrasieraad se kantore weggehardloop. As ek dit reg onthou. (30

MR / ..

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

MR YACOOB: My recollection is simply running away.

COURT: Running away from the direction of the administration board, being shot at by the police.

MR YACOOB: As your lordship pleases. Do you recall saying that children were running away from the direction of the administration board, being shot at by the police? -- Yes.

In which direction would the Mamelong school be situated in relation to the administration board? -- It is quite far from there.

I have no further questions, thank you.

NO FURTHER QUESTIONS

THE COURT ADJOURNS UNTIL 10 MAY 1988.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.